

T.C. ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE'DE KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETME
KREDİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Erkan KOÇ

Ankara, 2006

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
TABLO DİZİNİ	ii
GRAFİK DİZİNİ	iii
KISALTMALAR	iv
GİRİŞ	vi
1. KOBİ KREDİLERİ VE BASEL-II HÜKÜMLERİ	1
1.1. KOBİ Tanımları	1
1.2. KOBİ’lerin Ülke Ekonomileri İçerisindeki Yeri	5
1.3. KOBİ’lerin Avantaj ve Dezavantajları	6
1.3.1. KOBİ’lerin Avantajları	6
1.3.2. KOBİ’lerin Dezavantajları	7
1.4. KOBİ’lerin Finansal Özellikleri	8
1.5. KOBİ’lerin Finansman Kaynakları	9
1.6. Avrupa Birliği Sürecinde KOBİ’ler	21
1.7. Basel-II Sermaye Yeterliliği Hesaplama Yaklaşımları	23
1.8. KOBİ Kredilerine İlişkin Sermaye Yükümlülüklerinin Belirlenmesi	25
1.8.1. Mevcut Bankacılık Mevzuatında Yer Alan Hesaplama Sistemi	26
1.8.2. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım/ Standart Yaklaşım	27
1.8.3. İçsel Derecelendirme Yaklaşımları	28
1.9. Basel-II’nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri	29
2. KOBİ KREDİLERİNİN ANALİZİ	34
2.1. KOBİ Kredilerinin Gelişimi ve İzlediği Seyir	34
2.2. KOBİ Kredilerinin Banka Mali Tabloları İçerisindeki Yeri	39
2.3. KOBİ Kredilerinin Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosu’na Etkileri	43
2.3.1. Senaryo 1	44
2.3.2. Senaryo 2	46
2.4. KOBİ Kredilerine İlişkin Oynaklığın Hesaplanması	47
SONUÇ	i
ÖZET	v
SUMMARY	vii
KAYNAKÇA	ix

TABLO DİZİNİ

Tablo 1: AB Kriterlerinde Ölçek Büyüklüklerine Göre KOBİ’ler	2
Tablo 2: Büyüklüklerine Göre KOBİ’ler	2
Tablo 3: Farklı Kurumlarca Kullanılan KOBİ Tanımları	4
Tablo 4: Çeşitli Ülkelerde KOBİ’lerle İlgili Ekonomik Göstergeler	5
Tablo 5: Türkiye’de İşyeri Büyüklük Gruplarına Göre Şirket Sayıları	6
Tablo 6: Kullanılan Finans Kaynaklarına Göre İşletmelerin Oranı	12
Tablo 7: KOBİ Yatırım Teşvik Belgelerine Öngörülen Yatırım ve İşletme Kredileri	14
Tablo 8: KOBİ’lerin Finansman Kaynakları	16
Tablo 9: Sermaye Yükümlülüğü Hesaplama ve Risk Azaltım Yöntemleri	25
Tablo 10: Standart Yaklaşımında Kurumsal Portföyde Yer Alan KOBİ Kredilerine Uygulanacak Risk Ağırlıkları.....	28
Tablo 11: KOBİ Kredilerinin Toplam Aktifler ve Mevduata Göre Gelişimi	40
Tablo 12: Toplam Kredilerinin Toplam Aktifler ve Mevduata Göre Gelişimi	41
Tablo 13: Takibe Dönüşen KOBİ Kredilerinin Seyri	41
Tablo 14: KOBİ Kredileri İçin Ayrılan Karşılık Tutarının Seyri	42
Tablo 15: Senaryo 1’e Göre Türk Bankacılık Sektörü SYR.....	45
Tablo 16: Senaryo 2’ye Göre Türk Bankacılık Sektörü SYR.....	46
Tablo 17: KOBİ Kredileri ile Toplam Kredilerin Nominal Değerlerinin Oynaklığı	48
Tablo 18: KOBİ Kredileri İle Toplam Kredilerin Bir Önceki Döneme Göre %Değişiminin Oynaklığı.....	49
Tablo 19: Takibe Aktarılan KOBİ kredilerinin KOBİ Kredileri ve Toplam Krediler İçerisindeki Payının Oynaklığı.....	51

GRAFİK DİZİNİ

Grafik 1: Banka Kredileri İçin Verilen Teminat ve Garantiler	15
Grafik 2: Türk Bankacılık Sektöründe Toplam Krediler/Toplam Aktifler	35
Grafik 3: Türk Bankacılık Sektöründe Toplam Krediler/Toplam Mevduat	36
Grafik 4: Türkiye’de KOBİ Kredilerinin Gelişimi/Kredi Kullanan KOBİ Sayısı	36
Grafik 5: KOBİ Kredilerinin Toplam Kredilere Oranının Seyri.....	38
Grafik 6: KOBİ Kredileri İle Toplam Kredilerin Oynaklığı.....	51

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BACH	: The Bank of Harmonized Data on Company Accounts
BCBS	: Basel Committee on Banking Supervision (Basel Bankacılık Denetim Komitesi)
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BKDK	: Bağımsız Kredi Değerlendirme Kuruluşları
CE	: Europeenne Conformance
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
Avro	: Avrupa Birliği Ortak Para Birimi (Avro)
EIB	: Avrupa Yatırım Bankası
TİDY	: Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı
GİDY	: Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı
HUV	: Hesap Uzmanları Vakfı
İKK	: İhracat Kredi Kuruluşları
İSO	: İstanbul Sanayi Odası
KGF	: Kredi Garanti Fonu
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KRA	: Kredi Riski Azaltım Araçları
KV	: Kurumlar Vergisi
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
SPK	: Sermaye Piyasası Kurumu
SYR	: Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
THK	: Temerrüt Halinde Kayıp

TO	:	Temerrüt Olasılığı
TOBB	:	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSKB	:	Türkiye Sanayi ve Kalkınma Bankası
TÜBİTAK	:	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
USD	:	Amerika Birleşik Devletleri Para Birimi
YTL	:	Yeni Türk Lirası

GİRİŞ

Küreselleşme, uluslararası ekonomik ilişkilerde yaşanan gelişmeler, rekabet koşullarındaki hızlı değişim ve teknoloji alanındaki yeniliklerin yanı sıra ekonomik faaliyeti düzenleyen kurallardaki değişimler Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) performansını etkilemektedir. Küçük ve esnek yapılarının avantajını kullanarak, değişimlere kolaylıkla uyum sağlayabilen KOBİ’ler, diğer taraftan yönetim zafiyeti ve özellikle yetersiz sermaye yapılarının da etkisiyle, zaman zaman aşılması güç finansman sorunlarıyla karşı karşıya kalabilmektedirler. Son yıllarda; sosyo-ekonomik yaşama olan katkıları daha fazla anlaşılan, bilinçli bir şekilde ele alınan ve taşıdıkları önemle tüm dünyanın gündemine yerleşen KOBİ’lerin geliştirilmesi ve durumlarının iyileştirilmesi yönündeki girişimler, artan oranlarda hız kazanmıştır. Kamu desteklerinin, teşviklerin, KOBİ’lere yönelik hizmet vermek üzere hayata geçirilen kurum ve kuruluşların çalışmalarının yanı sıra, kamu bankalarının ve özel bankaların da KOBİ’lerin özellikle finansal sorunlarının çözümlenmesi için çalışmalarını artırdıkları, zira önemli seviyede potansiyel gördükleri söz konusu işletmelere daha makul fiyatlarla kredi pazarlanması konusunda daha istekli davrandıkları gözlenmektedir.

Dünyadaki diğer pek çok ülkede de olduğu gibi, Türkiye’de de KOBİ’lerin toplam işletme sayıları içerisindeki payı oldukça yüksektir. KOBİ’ler sadece ekonomik yaşamda değil, sosyal yaşamda da önemli işlevler üstlenebilmektedirler. KOBİ’ler, Türkiye’de geniş bir alana yayıldıkları için bölgesel gelişmişlik farklarının giderilmesinde, mülkiyetin geniş bir alana yayılmasında, istihdam olanağı yaratılmasında ve demokratik yaşamın desteklenmesinde de oldukça önem taşımaktadırlar. Avrupa Birliği (AB) topluluğunda 23 milyon KOBİ bulunduğu ve tüm işletmelerin %90’ını KOBİ’lerin oluşturduğu göz önünde bulundurularak Türkiye’de faaliyet gösteren KOBİ’lerin yaşamakta olduğu genel sorunlar ve özel olarak finansman sorunlarının incelenmesinin, bu konuyla ilgili çözüm yolları bulunmasının gerek AB’ye bakış açısının değerlendirilmesi gerekse AB’nin, topluluk üyesi olma yolundaki Türkiye’ye karşı yaklaşımı hususlarında önem arz etmesinin de kaçınılmaz olduğu görülmektedir.

Diğer yandan; son dönemde uluslararası finans sisteminde yoğun olarak tartışılmakta olan Basel-II düzenlemesi de KOBİ’leri yakından ilgilendirmektedir. Basel-II kriterlerine göre 50 milyon Avro’dan az cirosu olan şirketlerin KOBİ olarak tanımlandığı dikkate alındığında, Türkiye’deki şirketlerin %99’unun bu tanım kapsamına girdiği görülmektedir. Bankaların sermaye yeterliliği standartlarını yeniden belirleyen ve risk yönetimini ön plana çıkaran Basel-II düzenlemesi ile birlikte bankaların davranışını etkileyecek olan yeni risk yönetimi anlayışı kredi müşterilerine de yansımaktadır. Türkiye’de Basel-II ile birlikte, kredinin subjektif yöntemlerle “iyi” veya “kötü” kredi olarak belirlenmesi sürecinden, kredinin çeşitli unsurları ile “çok riskli” veya “az riskli” olduğunun belirlenmesi sürecine girilecek, fiyatlamanın buna göre yapılması kaçınılmaz olacaktır. Söz konusu risk odaklı kredi fiyatlaması, KOBİ’lerin kullanacakları kredilerin miktarını ve fiyatını, olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilecektir. Kullanılan kredinin türünden vadesine, teminatından firma kredi notuna kadar çeşitli kriterler firmaların kullanacakları kredilerin fiyatına yansıtılacaktır.

Bu çalışmada, son yıllarda Türkiye’de gelişme trendi yakalamış olan KOBİ kredilerinin seyri, söz konusu gelişmede önemli rol oynayan parametrelerle birlikte irdelenerek değerlendirilecektir. Temelde bir süreç analizi yaptığımız çalışmamızın “KOBİ Kredileri ve Basel-II Hükümleri” başlığını taşıyan ilk bölümde KOBİ tanımının yapılmasının önemine, KOBİ’lerin ülke ekonomileri içerisindeki yerlerine değinilmiş, KOBİ’lerin avantaj, dezavantajları ile finansman kaynakları ve temel finansal sorunları irdelenerek ekonomik ve toplumsal kalkınmada KOBİ’lerin önemi vurgulanmıştır. Daha sonra ise Basel-II hükümlerine genel bir çerçevede değinilerek, söz konusu uzlaşının KOBİ kredilerine etkileri irdelenmiştir. “KOBİ Kredilerinin Analizi” başlığını taşıyan ikinci bölümde; KOBİ kredilerinin gelişimi ve izlediği seyir, Türk bankacılık sektörü toplam aktifleri, toplam mevduatı ve toplam kredi hacmi ile karşılaştırılmak suretiyle açıklanmaya çalışılmış, ayrıca KOBİ kredilerinin banka mali tablolarına ve sermaye yeterliliği standart rasyosuna etkileri incelenmiştir. Bu aşamada iki farklı senaryo çerçevesinde hesaplamalar yapılmış, daha sonra ise KOBİ kredilerinin oynaklığı test edilmiştir.

1. KOBİ KREDİLERİ VE BASEL-II HÜKÜMLERİ

Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye’deki KOBİ’lerin genel olarak yapısı, istatistiki bazı verileri, finansman kaynakları, Türk ticari hayatındaki yeri ve aldığı paylara ilişkin bilgilere yer verilecektir.

1.1. KOBİ Tanımları

Küçük ve Orta Ölçekli İşletme tanımına ilişkin olarak, KOBİ’lere değişik ülkeler, hatta aynı ülke içerisindeki farklı kurum ve kuruluşlar, değişik özellikler yüklemektedir. Bu nedenle tanımlamada çoğu zaman karışıklıklar yaşanmaktadır. Bu konudaki temel etken, tanımlamada kullanılan ölçütlerin farklı olmasıdır. Türk mevzuatı ve uygulamaları değerlendirildiğinde de; KOBİ’lerin farklı kurumlar tarafından farklı kriterler kullanılarak tanımlandığı görülmektedir. Bu kriterler başlıca; firmanın istihdam ettiği personel ya da işçi sayısı, faaliyet gösterilen sektör, bilanço değerleri ve bağımsızlık ölçütleri¹ olarak sıralanabilir. Söz konusu bağımsızlık ölçütlerinin de değişik sektörlerde farklılaşabildiği görülmektedir. Örneğin bilişim sektöründe faaliyet gösteren bir işletmenin KOBİ sayılabilmesi için 50 ya da daha az bilgisayar sahibi olması yönünde bir eğilim söz konusudur. Bu örnekte görüldüğü üzere temel ölçüt, üretim aracının yani bilgisayar sayısının tanımda kullanılmış olmasıdır. Benzer şekilde, imalat sanayinde ise çalışan sayısı devreye girmekte, fakat ölçütler aynı olmasına rağmen sonuç değişmektedir. Dış Ticaret Müsteşarlığı imalat sektöründe KOBİ olabilmenin üst sınırını 200 işçi olarak verirken, Hazine Müsteşarlığı ise bu sınırı 250’ye çıkarmaktadır.

Tek parça ve bir bütün olarak ifade edilen bir üretim biriminin olmaması da, KOBİ tanımını biraz daha zorlaştırmaktadır. Nitekim KOBİ kapsamı içine 3 farklı birim girmektedir. Bu birimler; mikro ölçekli işletmeler, küçük ölçekli işletmeler ve orta ölçekli işletmeler olarak sınıflandırılmakta ve bu sınıflandırma da KOBİ tanımının pürüzsüz olarak yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte tanımlarda

¹ Bir firmanın sermayesi ve hissesinin %25 ten fazlasının bir büyük sermaye grubuna ait olmamasıdır.

yapılan ayrımlar arasındaki sınırların ne olduğu konusunda oluşan ihtilaflar daha da çeşitlenmektedir. Örneğin mikro işletme ile küçük işletme arasındaki farkın; istihdam, ciro, hisse payı gibi ölçütlerden hangisinin dikkate alınarak belirleneceği de tartışma konusudur.

Tablo 1: AB Kriterlerinde Ölçek Büyüklüklerine Göre KOBİ’ler

KOBİ	Yıllık Ciro	Yıllık Bilanço Değeri	Çalışan Sayısı
Mikro Ölçekli	< 2.000.000 Avro	< 2.000.000 Avro	1-10
Küçük Ölçekli	< 10.000.000 Avro	< 10.000.000 Avro	11-50
Orta Ölçekli	< 50.000.000 Avro	< 43.000.000 Avro	51-250

Kaynak: http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/index_en.htm; Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu;

Söz konusu durum AB ile Türkiye çerçevesinden bakıldığında daha net anlaşılabilir. Örneğin Avrupa Birliği mikro işletmeler için yıllık ciro sınırını 2 milyon Avro olarak kabul ederken, Türkiye’de Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) rakamlarıyla bu sınır 1 milyon Avro olarak belirtilmektedir.² Aynı durum küçük ve orta ölçekli işletmeler için de geçerlidir.

KOBİ’lere ilişkin olarak farklı tanımlamalar bulunmakla birlikte; küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin tanımına, niteliklerine ve sınıflandırılmasına ilişkin esasların belirlenmesi ve bu tanım ve esasların tüm kurum ve kuruluşların uygulamalarında baz teşkil etmesini sağlamak amacıyla, 18 Kasım 2005 tarih ve 25997 sayılı Resmi Gazete’de; 2005/9617 sayılı karar ve ekinde “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik” yayımlanmıştır. Aşağıdaki tabloda söz konusu yönetmelikteki KOBİ tanımlamalarına yer verilmiştir.

Tablo 2: Büyüklüklerine Göre KOBİ’ler

KOBİ	Yıllık Net Satış Hasılatı	Yıllık Bilanço Değeri	Yıllık Çalışan Sayısı
Mikro Ölçekli	< 1.000.000 YTL	< 1.000.000 YTL	< 10
Küçük Ölçekli	< 5.000.000 YTL	< 5.000.000 YTL	< 50
Orta Ölçekli	< 25.000.000 YTL	< 25.000.000 YTL	< 250

Kaynak : 2005/9617 Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik

² <http://www.kobitek.com/makale.php?id=70>, 2006.

Görüldüğü üzere söz konusu yönetmelikte, özetle yıllık 250 kişiden az çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25 milyon Yeni Türk Lirası’nı (YTL) aşmayan ekonomik birimler KOBİ olarak adlandırılmıştır. Buna benzer olarak, Avrupa Birliği (AB) mevzuatında benimsenen KOBİ tanımında, 250’den daha az çalışanı olması, yıllık cirosunun 50 milyon Avro’dan az olması, yıl sonu bilanço tutarının 43 milyon Avro’dan az olması ve KOBİ’nin bir veya birkaç büyük şirkete ait olmaması kriterleri kullanılmaktadır. Net satış kriterinde kullanılan ölçek aralıkları, Avrupa Birliği Komisyonu Ekonomik ve Mali İşler Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan BACH (The Bank of Harmonized Data on Company Accounts) veri bankası tarafından benimsenen ölçek aralıklarıdır. Buna göre 40 milyon Avro’nun üzerinde satış hasılatına sahip olan firmalar büyük ölçekli firma olarak sınıflandırılmaktadır³.

İstanbul Sanayi Odası (İSO) tarafından 2005 yılı için açıklanan Türkiye’nin en büyük 1.000 firması içerisinde, yıllık cirosu 50 milyon Avro’nun üzerinde bulunan sadece 440 firma bulunduğu görülmektedir. Öte yandan, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın (TCMB) 2005 yılında gerçekleştirdiği, 2002-2004 dönemini kapsayan “Sektör Bilançoları” çalışmasında, 2004 yılında enflasyona göre düzeltilmiş mali bilanço hazırlayan 6.667 firmanın verileri değerlendirilmiş ve 371 firmanın büyük ölçekte olduğu belirtilmiştir.

Basel Bankacılık Denetim Komitesi (BBDK) (Basel Committee on Banking Supervision-BCBS)⁴ tarafından yayımlanan ve 2008 yılının Ocak ayında Türkiye’de yürürlüğe konulması beklenen Basel-II Uzlaşısı’nda da yıllık cirosu 50 milyon Avro’dan az olan şirket veya şirketler grubunun KOBİ olarak sınıflandırılabilmesi belirtilmiştir. Öte yandan, yıllık cironun firma büyüklüğünü ifade etmede anlamlı olmadığı durumlarda, denetim otoriteleri, bankaların, yıllık ciro yerine toplam bilanço büyüklüğünü dikkate almalarına izin verebilmektedir.⁵ Söz konusu tanım, bazı durumlarda kredilerin hangi portföye dahil edileceği konusunda önem kazanmakta, bazı durumlarda ise aynı portföy içindeki büyük şirketlere kullanılan

3 <http://www2.tcmb.gov.tr/sector/2005/index.htm>, 2005.

4 www.bddk.gov.tr., **10 Soruda Yeni Basel Uzlaşısı**, 2005.

5 TBB, BCBS, **Risk Yönetimi ve Basel-II’nin KOBİ Kredilerine Etkileri**, 2004.

krediler ile KOBİ kredilerinin farklı sermaye yükümlülüklerine tabi olması sonucunu doğurmaktadır.

Görüldüğü üzere KOBİ tanımını net bir şekilde yapmak oldukça güçtür. Birbiriyle kimi yerde uyuşan kimi yerde çelişen rakamlar, değişik kuruluşların, dernek ve odaların kullandıkları ölçütlerin farklılığı, tanımlamayı yapan kuruluşların benzer kurumlar olmasına rağmen farklı sonuçlara ulaşmasına ve tanımlamada bir standarda veya net bir yanıtı ulaşmalarına engel teşkil etmektedir.

Bu aşamada farklı kurumlarca kullanılan KOBİ tanımlarına tablo halinde yer verilmesi uygun bulunmuştur.

Tablo 3: Farklı Kurumlarca Kullanılan KOBİ Tanımları

KURUM	SEKTÖR	ÇALIŞAN SAYISI	SABİT YATIRIM TUTARI	GRUP İLİŞKİSİ ⁶
KOSGEB	İmalat Sanayi	1-150	-	-
Halk Bankası	İmalat Sanayi	1-250	1.500.000 YTL	-
Hazine Müsteşarlığı	İmalat Sanayi, Tarım, Turizm, Sağlık, Eğitim, Madencilik, Yazılım Geliştirme	1-250	950.000 YTL	%25
DTM	İmalat Sanayi	1-200	2.000.000 USD	-
Eximbank ⁷	İmalat Sanayi	1-200	2.000.000 USD	-
DİE		< 100		
DPT		<100		
KGF		<200		

Kaynak: Yüksel, A., Basel-II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri, BDDK, 2005, s. 7; OECD, 2004; Yılmaz 2003; Halkbankası

Diğer bir bakış açısıyla rakamlardan bağımsız olarak düşünüldüğünde; kısıtlı sermaye ve pazarlama imkanlarına rağmen, kendi çabalarıyla ayakta durmaya çalışan, bu çabalarla mal ve hizmet üreten, iç ve dış piyasalarda pazar imkanları arayan, ekonomik olumsuzluklardan fazlaca etkilenen, ekonomik gelişme ve büyüme dönemlerinde ise başarılı sonuçlar alabilen, büyük ölçekli işletmelerin tedarikçileri olma özelliğini taşıyan, oransal olarak büyük ölçekli işletmelerden çok daha fazla

⁶ KOBİ Sermayesinin en fazla ne kadarlık kısmının büyük ölçekli firmalara ait olabileceğini ifade etmektedir.

⁷ Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş./Türk Eximbank, 1987 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur. Türk Eximbank'ın temel amacı ihracatın geliştirilmesidir. Bu amaca yönelik olarak ihracatçıları, ihracata yönelik üretim yapan imalatçıları ve yurt dışında faaliyet gösteren müteahhit ve girişimcileri kısa, orta ve uzun vadeli nakdi ve gayrinakdi kredi, sigorta ve garanti programları ile desteklemektedir.

katma değer yaratabilen ticari, sınai işletmeler ile hizmet işletmelerini KOBİ olarak tanımlayabiliriz.

1.2. KOBİ’lerin Ülke Ekonomileri İçerisindeki Yeri

KOBİ’ler, ekonomik yapıları ne kadar farklı olursa olsun, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde önem taşımaktadır. Bu önem özellikle Türkiye gibi dönem dönem ekonomik kriz yaşayan ülkeler için daha da belirginleşmektedir. Rekabetin ve değişikliğin yoğun olarak yaşandığı günümüzde, istihdamın ve üretimin büyük bir bölümünü sağlayan KOBİ’ler, değişimlere kolaylıkla uyum sağlayabilen yapılarıyla ekonomilerde önemli yer tutmaktadır. KOBİ’ler buldukları ülke ekonomileri içerisinde; toplam şirket sayısı, çalışan sayısı ve katma değer içerisindeki payları dikkate alındığında, önemli bir yer teşkil etmektedirler. KOBİ’ler Türkiye’deki işletmelerinin %99,5’ine, toplam üretimin de %37,7’sine sahiptirler. Öte yandan, özellikle Türkiye’de KOBİ’lerin kredilerden aldıkları payın, diğer gelişmiş pek çok ülkeye oranla oldukça düşük seviyede kaldığı görülmektedir.

Tablo 4: Çeşitli Ülkelerde KOBİ’lerle İlgili Ekonomik Göstergeler

KOBİ’lerin	ABD	Almanya	İngiltere	Fransa	İtalya	Türkiye
İşletmeler İçindeki Yeri %	92,7	99,8	98,8	97,0	98,8	99,5
İstihdamdaki Pay %	50,4	64,0	36,0	49,4	56,0	56,3
Yatırımlardaki Payı %	38,0	44,0	29,5	45,0	39,9	26,5
Üretimdeki Payı %	36,2	49,0	25,1	54,0	53,0	37,7
İhracattaki Payı %	32,0	31,1	22,2	23,0	-	8,0
Kredilerdeki Payı %	42,7	35,0	27,2	48,0	-	3,0

Kaynak: Müftüoğlu, Tamer, Türkiye’de KOBİ’ler, Turhan Kitabevi, 1998, sf. 166

TCMB tarafından gerçekleştirilen 2005 yılı Sektör Bilançoları çalışmasında, Türkiye’deki istihdamın %54’ünün, toplam aktiflerin %34,8’inin; öz kaynakların da %33,9’unun KOBİ’lere ait olduğu belirtilmiştir⁸. Devlet İstatistik Enstitüsü’nün 2002 yılı Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı dikkate alındığında, çalışan sayısı 250’den daha az olan işletmelerin, toplam işletmelerin % 99,89’unu oluşturduğu görülmektedir. Diğer yandan; Türkiye’deki istihdamın yaklaşık %50’si, toplam yatırım ve üretimin ise %40 civarındaki kısmı KOBİ’ler tarafından sağlanmaktadır. KOBİ’lerin

⁸ <http://www2.tcmb.gov.tr/sector/2005/index.htm,2005>.

ihracattan aldıkları pay ise düşük seviyelerdedir⁹. Aşağıdaki tabloda Türkiye’deki işletmelerin büyüklüklerine göre dağılımına yer verilmiştir.

Tablo 5: Türkiye’de İşyeri Büyüklük Gruplarına Göre Şirket Sayıları

	Çalışan Sayısına Göre Şirket Sayıları	Dağılım (%)
KOBİ	1-250	99,89
Mikro	0	1,38
Mikro	1-9	94,94
Küçük	10-49	3,09
Orta	50-99	0,30
Orta	100-150	0,10
Orta	151-250	0,08
Büyük	251 +	0,11

Kaynak: DİE, 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı

1.3. KOBİ’lerin Avantaj ve Dezavantajları

Ülke ekonomileri içerisindeki önemli paylarının yanı sıra, KOBİ’lerin büyük ölçekli şirketlere göre özelliklerinden kaynaklanan avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Söz konusu avantaj ve dezavantajlara aşağıda başlıklar halinde yer verilmiştir¹⁰.

1.3.1. KOBİ’lerin Avantajları

Pazarı yakından takip edebilen, müşterilerin ihtiyaçlarını daha iyi bilen ve personeliyle daha yakın ilişkiler kurabilen KOBİ’ler, üretim, pazarlama ve hizmet konularında büyüklerden daha fazla esnekliğe sahiptirler. Bu esneklik, dış çevrede meydana gelebilecek değişikliklere yerinde ve zamanında uyum sağlayabilme olanağı tanıdığından, KOBİ’ler birçok olumsuzluğu daha az bir zararla geçiştirebilmektedirler¹¹.

Bunların dışında, KOBİ’lerin büyük ölçekli şirketlere göre avantajları;

- Daha çok üretim ve ürün çeşitliliğini daha az yatırımla sağlayabilmeleri,
- İstihdam yaratmak için daha düşük yatırım maliyetlerine ihtiyaç duymaları,

⁹ <http://kobinet.org>, 2006.

¹⁰ Akçemci, Tahir 2001; Yılmaz, Figen, 2003; Erkumay, M. Aslı, 2000.

¹¹ Akçemci, Tahir, **KOBİ’lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler**, 2001, s. 7.

- Bölgeler arasındaki dengeli kalkınmaya katkıda bulunmaları,
- Esnek ve küçük yapıları sayesinde ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenmeleri,
- Gerek müşterilerle, gerek işletme personeli ile daha yakın ilişkiler kurabilmeleri,
- Talebin kısıtlı olduğu alanlarda da arz oluşturabilmeleri,
- Emek yoğun teknolojilerle çalıştıklarından işsizliği azaltmaları,
- Çeşitli talep değişikliklerine daha kolay uyum gösterebilmeleri,
- Gelir dağılımındaki çarpıklıkları dolaylı olarak azaltmaları,
- Bölgesel kalkınmayı dengeli bir şekilde sağlamaları,
- Esnek yapıya sahip olmalarından ötürü teknolojik yenilikleri alamaya daha yatkın olmaları,
- Büyük sanayi işletmelerini destekleyici ve tamamlayıcı rol oynamaları,
- Girişimciliği ve bireysel tasarrufları teşvik etmeleri

şeklinde sıralanabilir.

1.3.2. KOBİ’lerin Dezavantajları

KOBİ’lerin dezavantajları ve karşılaştıkları sorunlar;

- Nitelikli personel istihdam etme konusunda problem yaşamaları,
- Küçük ölçekte ve dağınık olduklarından verimliliklerinin düşük olması,
- Kurumsal ve nitelikli yönetim sorunu,
- Sermaye yetersizliği,
- Teknoloji seviyelerinin genellikle düşük olması,
- Yurt içi ve yurt dışı teknik ve ticari gelişmeleri izleyememeleri,
- Kamusal yükümlülüklerden kaçınmak amacıyla kayıt dışı çalışmaları,
- Pazarlama ve tanıtım konularında bilgi eksikliklerinin bulunması,
- Hesap ve kayıt düzenindeki aksaklıklar,
- Finansal planlama yetersizlikleri,
- Ürettikleri ürünlerin genellikle düşük kaliteye sahip olması,

- Uluslararası standartlara uygun üretim yapamadıklarından ihracat kabiliyetlerinin düşük olması,
- Yönetim ve organizasyonel yapılanmada sorun yaşamaları,
- Bağımsızlığını kaybetme ve iflas etme risklerinin bulunması,
- Modern pazarlama etkinlikleri sergileyememeleri,
- Uluslararası rekabet güçlerinin zayıflığı,
- Finansman kaynaklarına erişim sorunları

şeklinde sıralanabilmektedir.

Finansman problemleri açısından en çok değinilen hususlar ise teşviklerden yararlanamamaları, banka kredilerini temin etmede güçlüklerle karşılaşmaları, sermaye piyasalarından fon sağlayamamaları, yurt dışından sağlanan fonlara erişimlerinin yetersiz olması şeklinde sıralanabilir¹².

1.4. KOBİ'lerin Finansal Özellikleri

Bağımsız bir finansman bölümleri bulunmayan KOBİ'ler genellikle, işletme sahipleri ile özdeşleşmiş durumdadırlar. Bu yüzden özellikle bankalar, kredi kullandırma aşamasında, işletmenin performansının yanı sıra, işletme sahibinin ödeme gücünü ve işletme sahibinin teminat olarak verebileceği malvarlıklarını dikkate almaktadırlar. KOBİ'lerin iflas etmeleri halinde, işletme sahipleri işletmelerindeki varlıkların yanında, şahsi tüm malvarlığı ile de sorumlu tutulmak durumunda kalmaktadırlar. Bu durum işletme sahiplerinin kredi kullanmak konusunda çekingen davranmalarına yol açmaktadır.

Otofinansman bakımından da KOBİ'ler büyük işletmelere göre daha olumsuz şartlar taşımaktadır. Otofinansman tutarı söz konusu işletmelerde düşük düzeylerde kalmaktadır. KOBİ'lerde sermaye yoğunluğunun nispeten düşük olmasının bir sebebi de gizli ihtiyatların bulunmasıdır. Bu yüzden KOBİ'lerin sermaye yapıları hakkında kesin bir yargıya varmak için sağlıklı bir araştırma yapılması gerekmektedir.

¹² Akgemci, Tahir, **KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler**, 2001, s.7-8.

Kamu destekleri ve teşvikler gibi finansal avantajlara sahip olan KOBİ'lerin finansal dezavantajları da aşağıdaki şekilde sıralanabilir¹³.

- Yetersiz finansman bilgisi,
- Otofinsanman imkanlarının kısıtlı olması,
- Modern finansman tekniklerini yeterince izleyememe,
- Sermaye piyasalarından faydalanamama,
- Yeni ortak alımında tereddütlerin yaşanması,
- Kredi taleplerinde teminat sorunu ile karşılaşmaları,
- İşletme sahiplerinin kişisel malvarlıkları ile sorumlu tutulması,
- Yüksek maliyetlerle düşük limitli kredi temin edebilmeleri.

1.5. KOBİ’lerin Finansman Kaynakları

KOBİ’lerin temel finansman kaynakları; mali sistemden sağlanan fonlar, ticari borçlar, ortak ve iştiraklere olan borçlar, kamu destekleri ve öz kaynaklarıdır. Mali sistemden sağlanan fonlar başlıca; banka kredileri, finansal kiralama borçları, faktoring borçları, tüketici finansman şirketlerinden sağlanan fonlar ve sermaye piyasalarından sağlanan fonlar olarak sıralanabilir.

Türkiye’de KOBİ’lerin sorunları ile ilgili olarak yapılan uygulamalı çalışmalarda, finansal sorunlar listenin en başında yer almaktadır. Türkiye genelinde sayıca çoğunlukta olan KOBİ’lerin, düşük verimlilik ve düşük kâr marjları ile çalıştıkları bilinmektedir. Başlangıç sermayeleri sınırlı olduğundan, kredi temininde yaşanan sorunlar ve kredi maliyetleri nedeniyle KOBİ’ler hem öz kaynak sorunu hem de dış kaynak sorunu ile karşı karşıya bulunmaktadır. Bu durum KOBİ’lerin işletme faaliyetlerini olumsuz yönde etkilediği gibi yeni projeleri finanse etmelerinde de güçlükler yaratmaktadır¹⁴. KOBİ’ler bundan dolayı büyümemekte, faaliyetlerini genellikle bölgesel olarak sürdürmektedirler.

13 Müftüoğlu, Tamer, *Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler*, 1991, s. 57.

14 Oktay, Ertan, Bulmuş, İsmail, Törüner, Mete, *Küçük Sanayi İşletmelerinin Konumu, Önemi ve AT'ye Girerken Karşılaşılabilecek Sorunlar ile Çözüm Yolları*, 1990, s. 14.

Öz kaynaklar; işletmelerin tesis, ekipman gibi yatırım ihtiyaçlarının karşılanmasında ve faaliyetine başlamasında, daha sonraki aşamalarda ise şirketin yeni yatırımlara gitmesinde ve büyümesinde ihtiyaç duydukları temel finansman kaynağıdır. Bir işletmenin kuruluşunun ardından faaliyete geçmesiyle beraber elde edeceği kar ile kaydedeceği zarar, o işletmenin öz kaynağındaki temel artış ve azalış kalemini teşkil etmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, ülke genelindeki sermaye birikiminin düşük olduğu durumlarda, şirket öz kaynağının seviyesi de düşük kalabilecek, kar marjlarının düşük olması da öz kaynak tutarının zaman içerisinde artmamasına sebebiyet verebilecektir.

KOBİ’lerin önemli özelliklerinden biri, önceden de bahsedildiği üzere işletme sahibi ile işletmenin özdeşleşmesidir. Bu özelliklerinden dolayı KOBİ’ler açısından sermaye piyasası gereklerinin karşılanamadığı durumlarda, yeni ortak bulunması da güçleşmektedir¹⁵.

Faaliyetlerini gerçekleştirebilmek amacıyla gereksinim duydukları kaynakları öncelikle kendi iç kaynaklarından temin etmeye çalışan KOBİ’lerin, özellikle sermaye piyasalarından kaynak bulmak konusunda güçlük yaşamaları, dış finansman kaynakları içinde banka kredilerinin önemini artırmaktadır. Diğer yandan, KOBİ’lerin gerek yatırım, gerekse işletme sermayesi oluşturmada uzmanlaşmış bankaların yetersiz ve ihtiyaca cevap verebilecek düzeyde olmayan kaynaklarından yararlanmaları aşamasında da güçlükler ortaya çıkmaktadır. KOBİ’ler birtakım bürokratik uygulamalar sebebiyle, ödeyemeyecekleri düzeylerde yüksek faiz oranları ve ödeme koşulları ile karşılaşabilmektedir¹⁶. Başka bir deyişle, KOBİ’lerin bankalardan sağladıkları fonların maliyetleri, yüksek risk unsuru taşımalarından dolayı, büyük ölçekli firmalara göre daha yüksek seviyelerde belirlenebilmektedir. Neticede, Türkiye’de de KOBİ’lerin bankacılık sisteminden kullandıkları kredilerin, toplam krediler içindeki payı çok fazla değildir.

15 Erkumay, M. Aslı, **KOBİ’lerin Sermaye Piyasası Olanaklarından Faydalanması**, 2000, s. 22.

16 Akgemci, Tahir, **KOBİ’lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler**, 2001, s. 32.

BDDK tarafından 23 bankanın katılımıyla gerçekleştirilen ve Basel-II hükümleri çerçevesinde 50 milyon Avro’luk ciro tanımının kullanıldığı “Sayısal Etki Çalışması/Türkiye (QIS-TR)” kapsamında bankalar tarafından raporlanan veriler ışığında, KOBİ’lere kullandırılan nakdi kredilerin toplam nakdi kredilerin %18,6’sını, KOBİ’lere kullandırılan toplam kredilerin ise tüm kredilerin %8,8’ini oluşturduğu görülmektedir¹⁷.

Küçük ölçekli firmalar, büyük ölçekli firmalara oranla banka kredilerine daha fazla bağımlı olduklarından, para politikalarında meydana gelen değişikliklerden daha çok etkilenebilirler. Faiz oranlarının yükselmesiyle beraber kredi arzının daraldığı dönemlerde, işletmelerin sermaye piyasalarına yönelebildiği; ancak küçük ölçekli firmaların, düşük kredibiliteye sahip olmalarından dolayı, sermaye piyasalarından kolaylıkla fon sağlayamadıkları görülmektedir.

KOBİ’lerin sermaye piyasası gereklerini yerine getirmede karşılaştıkları güçlükler (hesap-kayıt düzeni, mali yükümlülükler vb.) kamuyu bilgilendirme ve düzenli rapor hazırlama konusunda yeterli ve sağlam bir kurumsal yapı ve donanımına sahip olmamaları ve ülke ya da bölge ölçeğinde imaj/tanınma sorunları sebebiyle, sermaye piyasalarında hisse senedi ihracı yoluyla kaynak sağlayabilmeleri de büyük şirketlere kıyasla daha zordur. Ayrıca bazı durumlarda KOBİ’lerin kamu düzenlemelerinden kaçınmak amacıyla küçük ölçekte kalmayı tercih etmeleri ve şirket yönetimini kaybetme, hesap verme ve kar paylaşma endişeleri de bu şirketlerin sermaye piyasalarından yeterince faydalanamaması sonucunu doğurmaktadır. Arz yönlü bu sebeplerin yanı sıra, talep yönünde de bazı etkenler KOBİ hisselerini daha az çekici kılabilir. Nitekim, KOBİ hisselerinin yüksek risk taşıması, bu şirketlerin genelde yatırım aşamasında bulunması, kar dağıtamayacak durumda olması veya hisse senetlerinin likiditesinin düşük olması gibi sebepler dolayısıyla yatırımcıların bu hisselerine olan talepleri düşük kalabilmektedir¹⁸.

17 BDDK, *Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu*, 2004.

18 Erkumay, M. Aslı, *KOBİ’lerin Sermaye Piyasası Olanaklarından Faydalanması*, 2000; Akgemci, Tahir, *KOBİ’lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*, 2001.

İSO’nun 2005 yılının 2. yarısıyla ilgili “Ekonomik Durum Tespiti”nde yayımladığı “Kullanılan Finans Kaynaklarına Göre İşletmelerin Oranı” tablosundan görüldüğü üzere KOBİ’lerin öz kaynaklardan sonra kullandıkları finans kaynağının ticari krediler olduğu anlaşılmaktadır. Çalışmaya katılan işletmelerin %59,2’sinin kısa vadeli ticari kredi kullandığı belirtilmiştir. Diğer yandan orta vadeli yatırım kredisi imkanlarının yetersiz olması, yatırımların gerçekleştirilmesinde çoğu işletmeyi finansal kiralama seçeneğine yönlendirmektedir. Nitekim yatırım kredilerinden faydalanan firmaların oranının %3,1 düzeyinde kalması, bu görüşü desteklemektedir.

Bahse konu anket çalışması hakkında genel bir değerlendirme yapacak olursak, ölçeklere göre işletmelerin kullandıkları finans kaynaklarında önemli farklılıkların bulunduğunu, zira küçük ölçekli işletmelerin daha az bir kısmının dış kaynaklardan faydalandığını söyleyebiliriz. Küçük ölçekli işletmelerde en çok kullanılan dış kaynaklar ticari kredi, finansal kiralama ve Eximbank kredileridir. Küçük ölçekli işletmelerin %9,5’i, orta ölçekli işletmelerin %25,4’ü, büyük ölçekli işletmelerin ise %34,6’sı Eximbank kredisi kullanmaktadır. Küçük ölçekli işletmelerin Eximbank kredilerinden orta ve büyük ölçekli işletmeler kadar faydalanamadığı anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle işletmelerin ölçekleri büyüdükçe, özellikle Eximbank ve orta vadeli yatırım kredilerinden faydalanma oranları yükselmektedir. Neticede; KOBİ’lerin orta ve uzun vadeli finansman kaynaklarından yeterince faydalanamadıkları sonucu ortaya çıkmaktadır¹⁹.

Tablo 6: Kullanılan Finans Kaynaklarına Göre İşletmelerin Oranı

FİNANSMAN KAYNAKLARI	Küçük Ölçekli İşyerleri %	Orta Ölçekli İşyerleri %	Büyük Ölçekli İşyerleri %	Toplam İşyerleri %
Öz kaynak	68,3	68,6	69,2	68,6
Ticari Banka	49,9	66,1	75,0	59,2
Eximbank	9,5	27,1	34,6	19,4
Yat.Kal.Bank	1,7	3,4	6,7	3,1
Finans Kurum	2,0	3,0	15,4	4,4
Factoring	8,1	11,9	15,4	10,5
Finansal Kiralama	23,1	25,4	22,1	23,7
Diğer	6,3	2,1	2,9	4,4

Kaynak: İSO, Ekonomik Durum Tespiti Anket Sonuçları 2005/2

19 İSO, Ekonomik Durum Tespiti Anket Sonuçları 2005/2, 2006.

Türkiye’de KOBİ’lerin öz kaynak ihtiyacının giderilmesi ve sermaye piyasası olanaklarından azami ölçüde faydalanabilmesine yönelik olarak ilgili kurumlarca çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda, 1998’de kurulan ve büyüme ve ihracat potansiyeline sahip olduğu halde finansman yetersizliği nedeniyle gelişme gösteremeyen KOBİ’lere ortak olmak suretiyle finansal destek sağlamayı amaçlayan KOBİ A.Ş.’nin faaliyetleri, İMKB’de mevcut olan Bölgesel Pazar ve Yeni Şirketler Pazarına ilave olarak ayrı bir KOBİ piyasasının oluşturulması projesi, risk sermayesi şirketlerine ilişkin çalışmalar gibi hususlar sayılabilir²⁰.

Sermaye piyasası açısından yukarıda bahsi geçen kısıtlar ve finansal kiralama, faktoring gibi banka dışı mali kurumların Türk finansal sistemi içerisinde küçük bir yer teşkil ettiği hususları dikkate alındığında, KOBİ’ler açısından en kritik konumda olan finansman kaynağının bankacılık sektöründen alınan krediler olduğu anlaşılmaktadır. KOBİ’lerin banka kredilerine erişimi açısından geçmişte gerek Türk ekonomisinden gerekse de Türkiye’deki KOBİ’lere özel bazı koşullardan kaynaklanan bir takım problemler bulunmaktadır.

Yönetim ve örgüt yapılarındaki eksiklikler, finansal yönetim zafiyetleri, muhasebe normlarına uygun mali tablo üretememeleri, öz kaynak yetersizliği, KOBİ’lere yönelik kredi istihbarat faaliyetlerinin görece olarak daha pahalı olması bankaların KOBİ’lere kredi verme konusunda çekimser davranmalarına yol açmaktadır. Kullandırılan kredilerde de KOBİ’ler miktar, vade, faiz oranı ve teminat açısından zorlu geri ödeme koşullarına maruz kalabilmektedirler. Bu da KOBİ’lerin finansman maliyetlerini yükseltmekte ve banka kredilerini tercih etmemelerine sebep olmaktadır. Ayrıca geçmişte bankaların topladıkları kaynakları büyük ölçüde kamu borçlanma enstrümanlarına, bunun dışında da grup firmalarına plase etmeleri sebebiyle KOBİ’lere aktarılacak kaynaklar kısıtlı düzeyde kalmıştır. Bu kaynaklar içerisinde de bankalar, KOBİ’ler yerine riski daha düşük olan büyük ölçekli şirketleri tercih etmişlerdir. KOBİ’lerin banka kredilerine erişimi ise daha çok kamu bankaları

20 SPK, KOBİ’ler ve Halka Açılma, KOBİ’lere Yönelik Teşkilatlanmış Piyasa (KOBİ Piyasası) Oluşturulması Çalışmaları.

aracılığıyla, teşvikli veya çeşitli fonlarca aktarılan kaynaklar üzerinden olmaktadır²¹. Aşağıdaki tabloda KOBİ Yatırım Teşvik Belgelerine Öngörülen Yatırım ve İşletme Kredilerine ilişkin detaylara yer verilmiştir.

Tablo 7: KOBİ Yatırım Teşvik Belgelerine Öngörülen Yatırım ve İşletme Kredileri 2000-2006/4

	Belge Sayısı	Yatırım Kredisi (YTL)	İşletme Kredisi (YTL)	Toplam Kredi (YTL)	Sabit Yatırım (YTL)	İstihdam (YTL)
2000	1.229	21.685.308	15.072.550	36.757.858	49.100.269	5.587
2001	244	4.542.510	3.467.605	8.010.115	14.985.866	669
2002	382	19.056.221	7.660.011	26.716.232	62.920.208	1.484
2003	452	34.637.329	10.720.788	45.358.117	105.508.776	2.019
2004	436	52.499.523	10.815.093	63.314.616	112.613.418	3.138
2005	218	33.171.301	4.444.930	37.616.231	67.019.307	2.315
2006/4	40	8.360.100	714.000	9.074.100	16.664.813	431
Toplam	3.001	173.952.292	52.894.977	226.847.269	428.812.657	15.643

Kaynak: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı²²

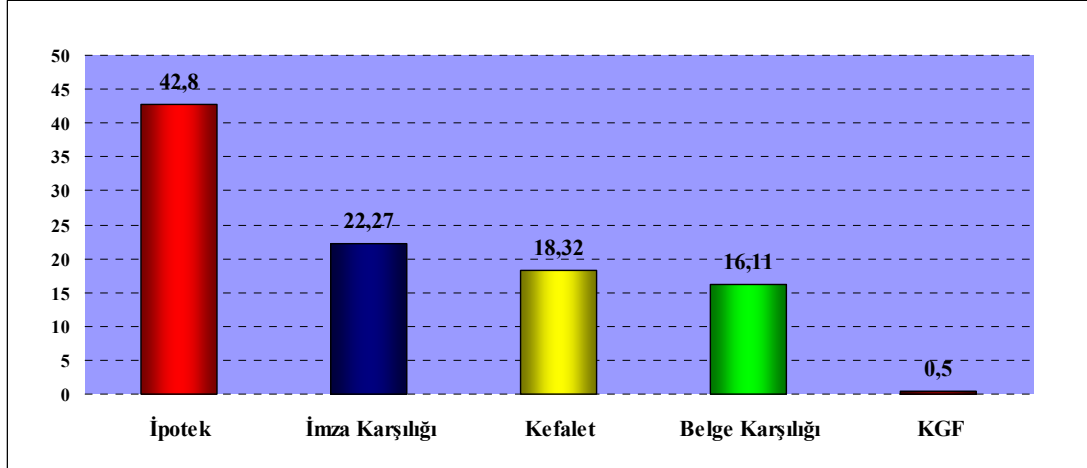
KOBİ’ler, bankalardan kullandıkları krediler için teminat ve/veya garanti sağlamak konusunda da sorunlar yaşamaktadırlar. KOBİ’ler, ülkemizde bankalardan kredi kullanırken en çok gayrimenkul ipoteklerini teminat olarak göstermektedirler; bunun yanı sıra, işletme sahiplerinden ya da grubun diğer firmalarından kefalet verme yoluna giderek de dış finansman kaynağı bulabilmektedirler. Banka kredilerinde payı artan diğer bir garanti türü de KOBİ’lerin bankalardan kullandıkları kredilere garanti/kefalet sağlama amacıyla kurulmuş olan Kredi Garanti Fonu A.Ş. tarafından verilen garanti ve kefaletlerdir²³. Bu kapsamda KOSGEB tarafından 40.000’den fazla işletme üzerinde yapılan anket çalışması sonuçlarına göre banka kredileri için verilen teminat ve garantiler Grafik 1’de yer almaktadır.

21 Erkumay, M. Aslı, **KOBİ’lerin Sermaye Piyasası Olanaklarından Faydalanması**, 2000; Yılmaz, Figen, **Türkiye’de Küçük ve Orta Boy İşletmeler**, 2004.

22 www.treasury.gov.tr/stat/kobiler/til22.htm.

23 www.kgf.com.tr.

Grafik 1: Banka Kredileri İçin Verilen Teminat ve Garantiler

Kaynak: KOSGEB, 2004

Türkiye’de faaliyet gösteren şirketlerin mali durumlarına ilişkin en kapsamlı istatistik TCMB tarafından yayımlanan “Sektör Bilançoları”nda yer almaktadır. 1990 yılından beri firma mali tablolarına dayanan sektör analizi çalışmalarını sürdüren TCMB’nin, 2005 yılında gerçekleştirdiği Sektör Bilançoları çalışmasında enflasyon muhasebesi uygulayan 6.618 özel firmanın 3 yıllık sürekli bilanço ve gelir tablosu bilgileri ile 1.173 firmadan alınan risk yönetimi anket bilgileri kullanılmıştır. 6.618 özel sektör firmasının 4.177’si anonim şirket, 53’ü holding, 2.236’sı limited şirket, 68’i kollektif şirket, 73’ü şahıs firması, 4’ü adi komandit şirket, 6’sı kooperatif, 1’i de vakıf işletmesidir.

Firmaların inceleme döneminde yaşanan hızlı büyüme sürecine bağlı olarak artan kaynak ihtiyaçlarını genel olarak öz kaynakları ile karşılamayı tercih etmelerine ve toplam yabancı kaynaklar içinde banka kredilerinin payının azalmasına karşılık yurt dışından kullandıkları fon miktarının toplam fonları içindeki payı yüksek seviyelerdedir. Mali sektör ile reel sektörün birbirleri ile etkileşim içerisinde olduğu göz önüne alındığında, reel sektördeki gelişmelerin gerek reel ekonominin, gerekse bankacılık sektörünün risklerini belirleyen unsurlardan biri olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, firmaların yurt dışı ve yurt içi bankalardan yabancı para biriminde borçlanmaları, kur riskinin bankaların yanı sıra firmalar tarafından da etkin yönetilmesinin önemini ortaya çıkarmaktadır. 2004 yıl sonu itibariyle 6.618 özel firmanın kullandığı toplam nakdi kredilerin %76’sını yabancı para biriminde

kullanılan kısa ve uzun vadeli krediler oluşturmaktadır. Ekonomik temellerin güçlenmesi sonrasında yabancı para birimleri karşısında değer kazanan YTL ve ekonominin geleceğine ilişkin olumlu beklentilerin etkisiyle, firmalar ağırlıklı olarak yabancı para cinsinden kredi kullanmayı tercih etmişlerdir.

Söz konusu çalışma kapsamında yapılan ankete katılan 1.173 firmanın sadece %4’ünün riskten korunma amacıyla vadeli işlem borsalarında işlem yaptığını bildirmiş olması, firmalarda risk algılamasının yeterli olmadığına ve riskten korunma araçlarının henüz yaygın bir şekilde kullanılmadığına işaret etmektedir. Mali sektör ile reel sektör firmaları arasındaki etkileşim nedeniyle, özellikle firmaların taşıdıkları kur riskinin bankacılık sektörüne kredi riski olarak yansıma olasılığı dikkate alındığında, firmaların risk yönetimi konusunda bilinçlenmelerinin önemi ortaya çıkmaktadır. Toplam yabancı para pozisyon açığı 2003 yılında bir önceki yıla göre %24, 2004 yılında ise %51 oranında artmıştır. Pasifteki toplam yabancı para borçları içinde yabancı para nakdi banka kredilerinin payının 2004 yılında %58 olması, firmaların kur risklerinin sadece kullanılan yabancı para kredilerden kaynaklanmadığını, ticari faaliyetlerden doğan yabancı para yükümlülüklerinin de toplam firma riskini pekiştirdiğini göstermektedir. 2004 yılsonu itibariyle kullanılan yabancı para nakdi kredilerin %59’u kısa, %41’i ise uzun vadeli.

Bahis konusu çalışmada her 3 ölçek grubunda da varlıkların finansmanında kullanılan öz kaynakların toplam kaynaklar içindeki payı çok fazla farklılık göstermemektedir. Küçük ölçekli firmalar, aktiflerinin %19’unu banka kredileri ile finanse ederken, orta ölçekli firmalar aktiflerinin %20’si, büyük ölçekli firmalar ise %17’si oranında banka kredisi kullanmışlardır. Küçük ölçekli firmalarda ticari borçlarla finansmanın payı beklenenin tersine diğer ölçek gruplarına göre daha düşük gerçekleşmiştir.

Tablo 8: KOBİ’lerin Finansman Kaynakları

	Küçük	Orta	Büyük
Öz kaynak/ Pasif Toplam	51,3	51,5	53,4
Banka Kredileri/Aktif Toplam	18,9	20,0	17,1
Ticari Borç/Pasif Toplam	13,4	15,1	15,1

Kaynak: İstanbul Sanayi Odası Ekonomik Durum Tespiti 2005/2

Bahse konu çalışma sonuçlarına özet olarak değinmek gerekirse;

- Net satışlardaki reel küçülmenin etkisiyle, finansman giderlerinin net satışlar içindeki payının gerileme eğiliminde olmasına rağmen, küçük ölçekli firmalar 2004 yılında zarar etmişlerdir. Söz konusu firmalar 2002 ve 2003 yıllarında vergi öncesinde elde ettikleri kârlarla faiz giderlerini karşılayabilirken, 2004 yılında bunu başaramamışlardır.
- Büyük ve orta ölçekli firmaların net satışlarının reel olarak arttığı, finansman giderlerinin net satışları içindeki payının gerilediği, net kâr marjlarının ise bir önceki yıla göre pek fazla değişiklik göstermediği, her iki gruptaki firmaların da faiz ve vergi öncesi kârlarıyla faiz giderlerini karşılayabildiği görülmektedir.
- Ayrıca, küçük ve orta ölçekli firmaların ekonomik rantabiliteden yararlanamaması ve bu firmaların yabancı kaynak maliyetlerinin yüksek olması dikkat çekicidir.
- Yabancı para ile borçlanma maliyetlerinin düşük olması firmaların döviz borcuna yönelmelerini sağlamış; yurt içi ve yurt dışındaki bankalardan kullanılan kredilerin küçük ölçekli firmalarda %60’ı, orta ölçekli firmalarda %85’i, büyük ölçekli firmalarda ise %80’i yabancı para cinsinden kullanılan krediler olmuştur.

KOBİ'lerin sermaye piyasalarından yararlanamamaları yalnızca menkul kıymet ihracı hususuyla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda risk sermayesi ve finansal kiralama gibi mali enstrümanların da fazla yaygınlaşmaması sonucunu da doğurabilmektedir. Türkiye açısından bir diğer sorun da risk sermayesinde yaşanmaktadır. Risk sermayesinin gelişmemesinin 2 önemli nedeni vardır. Bunlardan ilki ekonomik yapıdır. Büyük oranlarda risk içeren bu modelin yaşama geçirilmesi için devlet desteği beklenmektedir. Yüksek faiz oranları, yüksek enflasyon, para

piyasalarındaki ani değişiklikler, risk sermayesiyle ilgili çalışmaların ertelenmesine neden olmaktadır. İkinci nedense risk sermayesi projesinin yönetimini üstlenecek olan şirketin kurulmasında ortaya çıkan sorunlardır²⁴.

Risk sermayesi kavramının ortaya çıkmasına ve gelişmesine yol açan ana neden, KOBİ’lere finansal kaynak sağlayan bankalar ve diğer mali aracı kuruluşların bu tür girişimlere yeterli ve uygun koşullarda fon aktarmamasıdır. Araştırma ve geliştirme faaliyetleri için kaynak ayırmak, genellikle büyük işletmeler tarafından başarılabilecek bir iş olarak görülmektedir. Buna bağlı olarak yeni üretim teknikleri de genellikle büyük işletmelerce ortaya konulabilmektedir. Fakat bu tekniklerin uygulamaya konularak hayata geçirilmesinde KOBİ’ler önemli bir yere sahiptirler. Risk sermayesi finansman modelinin ortaya çıkıp gelişmesine yol açan temel neden de bu durumdur. Risk sermayesi şirketleri çeşitli şekillerde topladıkları fonları, yaptıkları inceleme ve değerlendirme çalışması sonucunda seçtikleri girişimcilere ve projeye aktarmakta, ayrıca bu girişimcilere yönetsel ve teknik destek de sağlamaktadırlar²⁵.

Bu aşamada KOBİ’lerin finansman ihtiyacını gidermek amacıyla gerçekleştirilen çeşitli çalışmalara değinmekte fayda görülmüştür. TOBB, Halk Bankası, TESK, KOSGEB ve 16 değişik sanayi ve ticaret odasının ortaklığında kurulan KOBİ Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş., aktif olarak 2004 yılı Ekim ayında çalışmaya başlamıştır. KOBİ Girişim Sermayesi A.Ş.; bu tarihte SPK’dan alınan “Portföy Yönetim Belgesi” ile resmen girişim sermayesi (Venture Capital) faaliyetleri yapmaya hak kazanmıştır. KOBİ Girişim Sermayesi A.Ş.’nin üstlendiği misyonu; 25 Milyon YTL’lik fon kapasitesi ile; vizyon sahibi girişimcilerin, Türkiye ekonomisine katkı sağlayacak rekabet avantajına sahip ürün veya hizmet projelerini, sermaye ve yönetim desteği ile gerçekleştirmelerini sağlamak olarak özetleyebiliriz.

Yabancı sermaye de son dönemlerde finans sektörüne yoğun ilgi göstermekle birlikte, piyasalarda bulunması gereken şirket sayısı henüz yakalanamamıştır.

24 Çetin, Canan, **Yeniden Yapılandırma, Girişimcilik, KOBİ’ler ve Bunların Özendirilmesi**, 1996, s. 166.

25 Akkaya, Göktuğ Cenk, İçerli, M. Yılmaz, **KOBİ’lerin Finansal Problemlerinin Çözümünde Risk Sermayesi Finansman Modeli**, 2001.

Özellikle kamunun borçlanma gereğinin düşmesi ve devlet kağıtları lehine olan vergi düzenlemelerinin kalkmasıyla birlikte önemli bir potansiyel ortaya çıkmıştır. Söz konusu potansiyelin değerlendirilmesine katkı sağlayabilecek olan ve İzmir’de kurulması planlanan KOBİ Borsası ile ilgili çalışmalarda son aşamaya gelinmiştir. Üzerinde yaklaşık 3 yıldır çalışılan projenin 2006 yılı sonunda hayata geçirilmesi beklenmektedir. Söz konusu borsa ABD’deki Nasdaq²⁶ benzeri elektronik ortamda faaliyet gösterecektir. Basel-II kriterlerinin 2008 yılından itibaren devreye girmesiyle birlikte KOBİ’lerin bankalardan kaynak sağlamanın zorlaşmasının gündeme gelebileceği hususu dikkate alınarak, halka arzların öneminin artması beklenmektedir²⁷.

Diğer taraftan, KOBİ’lere yönelik olarak gerek kamu bankalarının gerekse özel mevduat bankalarının fon sağlama girişimlerinde bulunduğunu izlemekteyiz. Örneğin, KOBİ’lerin 1 yıla kadar olan nakdi işletme sermayesi, teminat mektubu, akreditif kredisi ile ihracatçı firmaların kısa vadeli döviz kredisi ihtiyaçlarının teminine yönelik bir kredi anlaşmasının TOBB ile Halk Bankası arasında imzalandığı, bu kredilerin limitlerinin asgari 10.000 YTL azami 50.000 YTL olmak üzere belirlendiği öğrenilmiştir. Ayrıca Garanti Bankası’nın, 2006 yılı Nisan ayı içerisinde Avrupa Yatırım Bankası (EIB) ile 100 milyon Avro karşılığı kredi çekilişine olanak veren bir çerçeve anlaşması imzalamış olması, söz konusu kredinin de küçük ve orta büyüklükteki ticari işletme kredilerinin finansmanında kullanılacağını açıklaması, KOBİ’lere yönelik kredi ihtiyacının giderek arttığını ve özel mevduat bankalarının da bu konuda girişimlerinin bulunduğunu göstermektedir²⁸.

Yukarıda bahsedilen gelişmelerin yanı sıra, Türkiye’de son dönemde ekonomi alanında yaşanan gelişmeler çerçevesinde KOBİ’lerin karşılaşacağı muhtemel sorunlara da değinmekte fayda görülmüştür.

26 NASDAQ (National Association of Securities Dealers Automated Quotations), Amerika Birleşik Devletleri’nde yeni teknoloji şirketlerinin hisselerinin alınıp satıldığı bir borsadır. Resmi bir düzenleyicisi olmayan tezgah üstü piyasalarda işlem gören menkul kıymetler için alım-satım fiyatlarının gösterildiği otomatik bilgi ağı olarak New York’ta kurulmuş olan özel borsadır. Dünya’nın teknoloji borsası olarak kabul edilir.

27 İTO, **Türk Sermaye Piyasasında Son Gelişmeler ve Sermaye Hareketleri Konulu Sunum**, 27.4.2006.

28 www.dunyagazetesi.com.tr, 24.4.2006.

Yatırım indirimi istisnası 1 Ocak 2006 tarihinden itibaren sona ermiştir. Hesap Uzmanları Vakfı’na göre (HUV), yatırım indiriminin kaldırılmasından sonra kurumlar vergisi (KV) oranı düşse dahi, özellikle teşvike ihtiyaç duyan KOBİ’lerin vergi yükünde ciddi biçimde artış yaşanağı ve yatırım indirimi istisnasının kaldırılması ile KV’nin %30’dan %20’ye düşürülmesini içeren yeni sistemin, mevcut uygulamaya göre daha dezavantajlı olacağı söylenmektedir²⁹.

Örneğin; 2006 yılında 40.000 YTL kârı olan ve 100.000 YTL’lik yatırım harcaması yapan bir KOBİ’nin, %40’lık yatırım indirimini kullandığı zaman 40.000 YTL’lik vergi indiriminden faydalanacağı ve hiç vergi ödemeyeceği, ancak aynı KOBİ’nin, indirimin kaldırılması ve KV’nin %20’ye düşmesi halinde ise 8.000 YTL vergi ödemek zorunda kalacağı anlaşılmaktadır.

Öte yandan; BDDK tarafından; 2000-2001 krizleri nedeniyle bankalardan kullandıkları kredilerden dolayı zor durumda olan ve işletme sermayesi yetersizliği çeken işletmelerin; “İstanbul Yaklaşımı³⁰” benzeri bir uygulama ile ekonomiye kazandırılmaları için, “Anadolu Yaklaşımı” adında bir proje üzerinde çalışılmaktadır. Kredi konusunda ihtilafları olan küçük ve orta ölçekli işletmelerin finans kurumlarıyla anlaşma sağlamalarının hedeflendiği söz konusu düzenleme tamamlandığında Bakanlar Kurulu kararıyla kanun tasarısı olarak TBMM’ye gönderilecektir³¹. Bu düzenlemede, yeniden yapılandırma işlemlerine ilişkin vergi istisnası öngörüldüğü, bununla birlikte, KOBİ’lerin borçlarıyla ilgili yapılacak sözleşmelerin süresinin azami 2 yıl olarak düşünüldüğü bilinmektedir. Yeniden yapılandırma sözleşmesinden yararlanacaklar BDDK tarafından belirlenecek, uygulamadan 200 ile 500 arasında çalışanı bulunan işletmeler, menkul ve gayrimenkulleri üzerinde banka rehni/ipoteği bulunan şirketler ile, bankaya olan kredi borçları 500 bin YTL ile 1.000 bin YTL arasında olan KOBİ’ler yararlanabilecektir. Bankalar ile yapılacak söz konusu yeniden yapılandırma

²⁹ <http://referansgazetesi.com,17.2.2006>.

³⁰ Firmaların mali sektöre olan borçlarının finansal yeniden yapılandırılması çerçevesinde Türkiye Bankalar Birliği ve BDDK tarafından 2002 yılında yapılan uygulama.

³¹ <http://www.dunyagazetesi.com.tr,4.5.2006>.

sözleşmelerinden, Türkiye’deki KOBİ’lerin yaklaşık % 50’sinin yararlanabileceği belirtilmektedir³².

1.6. Avrupa Birliği Sürecinde KOBİ’ler

Son yıllarda büyük işletmelerde istihdam azalırken KOBİ’lerin sağladığı istihdam artmış ve AB’nin perspektifinden KOBİ’ler ekonominin içinde bulunduğu durgunluğu aşmada önemli bir araç olmuştur. KOBİ’lerin; işsizliği azaltma, verimliliği artırma, rekabeti güçlendirme ve bu yolla AB’nin yaşam standardını yükseltme gibi konularda birçok katkıda bulunabileceği göz önünde tutularak, geliştirilmelerine yönelik bir politika oluşturulmuştur. Avrupa Birliği KOBİ Politikası, Ortak Pazarda KOBİ’lerin gelişimini desteklemek amacıyla girişimcilik politikasını formüle ve koordine etmeyi ve tüm üye ülke ve çevrelerinde KOBİ’lerin gelişimine her yönden elverişli bir ortamın teşvik edilmesini amaçlamaktadır. Avrupa Birliği’nin KOBİ politikası geniş müzakere forumlarından, topluluk programlarından, iletişim, tavsiye ve başarılı deneyimlerin paylaşımından oluşmaktadır.

Gümrük Birliği, AB ile Türkiye arasında Tek Pazar yaratmaya yönelik en önemli adım olmuştur. Belirtildiği gibi, Türkiye AB’ye aday ülke olduğundan küçük işletmeler için Avrupa Şartı’na taraftır ve belirlenen prensiplere uymaktadır. Türkiye’de de KOBİ’lerin karşı karşıya olduğu zorluklar tüm dünyada olduğu gibi finans araçlarına ulaşım zorluğu, ticaret zorluğu ve uluslararası piyasalara açılma zorluğudur.

Türkiye’de KOBİ politikaları ve gelişiminden sorumlu kuruluş; kısa adı KOSGEB olan Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı’dır. KOSGEB’in KOBİ’ler için sağladığı hizmetler; danışmanlık, eğitim, yurtdışı ihracat geliştirme desteği, iş geliştirme desteği, AR-GE desteği, teknoloji geliştirme desteği, CE³³ işaretlemesine ilişkin test ve analiz desteği ile finansal

³² <http://www.kobitek.com/news.php?id=156>, 26.5.2006.

³³ CE İşareti, Fransızca’da “Europenne Conformite” olarak ifade edilmekte olup, Avrupa’ya uygunluk anlamına gelmektedir. Malların serbest dolaşımını sağlamak için geliştirilen bir uygunluk değerlendirme ve işaretleme sistemidir.

destektir. Türk ve AB girişimcilerine piyasalar ve karşı taraftaki kurallar hakkında faydalı bilgiler sağlayan Avrupa Bilgi Merkezleri Ağı Türkiye’de 9 noktada KOBİ’lere hizmet sunmaktadır.

AB, Türkiye’deki pek çok KOBİ projesini finanse etmektedir ve bunun için harcanan toplam para 90 milyon Avro’ya ulaşmıştır. Avrupa Komisyonu’nun KOBİ’ler için verdiği mali destek hibe niteliği taşıdığı için bu destek KOBİ’lere doğrudan finansman olarak değil KOBİ’lere yönelik projeler aracılığıyla kullanılmaktadır. Ancak, Avrupa Yatırım Bankası tarafından TSKB’ye ve Vakıfbank’a aktarılan fonlar aracılığıyla KOBİ’lere bireysel projeler bazında 5 ile 7 yıllık ve 5 milyon Avro’ya kadar kredi kullanma imkanı sağlanmaktadır. Türkiye için Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan 2004 yılı İlerleme Raporu’nda KOBİ’lerin desteklenmesine yönelik hedeflerin altı çizilirken, yıl içerisinde Türkiye’de KOBİ’lere yönelik yürütülen çalışmalar incelenmiştir. Buna göre, AB KOBİ Politikası’nın çalışmalarını yürütmek için oluşturulan Tavsiye Komitesi, KOSGEB ve TÜBİTAK aracılığıyla mali, idari ve teknolojik destek verilmesinin basitleştirilmesi olumlu gelişmeler olarak İlerleme Raporu’nda yer almıştır.

Avrupa Komisyonu’nun önümüzdeki dönemde, KOBİ’lere destek verilmesi yönünde Türkiye’den beklediği çalışmalardan;

- KOBİ tanımı konusunda müktesebatla varolan uyumsuzluğun giderilmesi,
- Şirket kurmaya yönelik kırtasiye ve masraf yükünde sağlanan düşüşün devam ettirilmesi,
- KOBİ politikalarının oluşturulmasında özel sektörün katılımının sağlanması,
- KOSGEB’in destekleme mekanizmalarının imalat sektörü dışındaki diğer sektörlere de açılması,
- KOBİ’lerin kredi imkanlarına erişiminin kolaylaştırılması,
- Ticari yargının işleyişindeki aksaklıkların giderilmesi

konuları temel başlıkları oluşturmaktadır³⁴.

³⁴ Koch, Martin, Schmahl, Maik, **İlerleme Raporu**, AB Müteşebbis Genel Müdürlüğü, Avrupa Bilgi Merkezi, 2005.

1.7. Basel-II Sermaye Yeterliliği Hesaplama Yaklaşımları

Basel-II Uzlaşısı’nda temel konu olarak bankalarda risk yönetimine odaklanılmakta ve dolayısıyla da bankacılık sisteminde bilinçli bir risk yönetimi kültürü oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bankacılık sistemi, risk yönetimi kültürünün oluşturulması sonucunda, daha verimli hale gelebilecek, piyasalara daha uygun bir yapıya kavuşacak, niteliksel ya da niceliksel bir sorun ortaya çıktığında, bu sorun risk yönetimi tarafından hızlı bir şekilde tespit edilebilecektir. Basel-II ile birlikte diğer firmalar gibi bankalar da sermaye durumlarını yeniden gözden geçirmek zorunda kalacaklardır. Bankalar Basel-II önerisinde açıklanan metotları risklerin ölçümünde kullanmazlarsa, sermaye ihtiyaçlarının katlanarak artması söz konusu olacak, bunun neticesinde ise, bankaların firmalara kullandırdıkları kredi maliyetleri olumsuz etkilenecektir. Neticede Basel-II ile, risklerin daha duyarlı ve gerçeğe uygun bir biçimde ölçülmesi, her bankanın risk profilinin ayrı ayrı belirlenmesi, banka üst yönetiminin sorumluluklarının artırılması, finansal tabloların bankanın gerçek durumunu yansıtacak şekilde hazırlanması suretiyle finans sektöründeki oyuncular arasındaki asimetrik bilginin en az düzeye indirilerek, finans sektörünün daha rekabetçi ve istikrarlı bir yapıya kavuşması amaçlanmaktadır³⁵.

Basel-II Uzlaşısı’nın temel ilkelerini 3 ana başlıkta toplamak mümkündür. Bunlar;

- i. Üstlenilen Riskler İçin Asgari Sermaye Yükümlülüğü Hesaplanması,
- ii. Denetim ve Gözetim Süreci,
- iii. Piyasa Disiplini ve Şeffaflık

şeklinde sıralanabilir. Bu çalışmada yukarıda değinilen ilkelerden, üstlenilen riskler için asgari sermaye yükümlülüğünün hesaplanması irdelenecek, bunun da dolaylı olarak KOBİ’lerin kullanacakları kredilere olan etkileri değerlendirilecektir.

35 Yayla, Münür, Kaya, Yasemin Türker, **Basel-II Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci Çalışma Raporu**, BDDK, 2005/5, s. 4.

Basel-II’de, bankaların kullandıkları kredilerin karşılığında bulundurmaları gereken sermaye miktarının hesaplanması için 4 yöntem bulunmaktadır. Bunlar Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım (BSY), Standart Yaklaşım (SY), Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (TİDY) ve Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı’dır (GİDY). Söz konusu yöntemlerde kredi riskine ilişkin sermaye yükümlülüğü farklı kriterler ve formüllerle hesaplanmaktadır. Basel-II’de sermaye yükümlülüğü hesaplamalarının temelde 2 bileşeni bulunmaktadır. İlk bileşende, sadece kredinin türü ve/veya borçlunun kredi değerliliği ve diğer özellikleri dikkate alınarak hesaplama yapılmaktadır. İkinci bileşende ise, krediler için alınan teminat, garanti gibi kredi riski azaltım araçlarının (KRA) etkileri de dikkate alınmaktadır.

BSY’de sermaye yükümlülüklerinin hesaplanmasında, genellikle İhracat Kredi Kuruluşları’nca³⁶ (İKK) ülkelere verilen derecelendirme notları, SY’de ise Bağımsız Kredi Değerlendirme Kuruluşları’nca³⁷ (BKDK) ülkelere ve şirketlere verilen derecelendirme notları kullanılmaktadır. Örneğin, piyasa riskinin hesaplanmasında kamu menkul kıymetleri mevcut mevzuat gereği %0 risk ağırlığına tabi iken, Basel-II çerçevesinde kullanılan yöntemlere göre söz konusu menkul kıymeti ihraç eden ülkeye bahsi geçen kuruluşlarca verilen derecelendirme notuna göre farklı risk ağırlıkları kullanılmaktadır. Öte yandan; bahse konu iki yaklaşımda da bazı portföylerde (kurumsal veya perakende) standart katsayılar kullanılmakta, derecelendirme notları dikkate alınmamaktadır. TİDY ve GİDY yaklaşımlarında ise sermaye yükümlülükleri, bankalar tarafından bireysel ve kurumsal müşterilerine verilen derecelendirme notları dikkate alınarak hesaplanmaktadır.

Yukarıda bahsedilen ölçüm yaklaşımlarında gelişmişlik düzeyi arttıkça, dikkate alınan kredi riski azaltım tekniklerinin kapsamı da genişlemektedir. Buna bağlı olarak hesaplamalarda, bankaların kendi tahminlerine daha fazla yer verilmektedir. Ancak, gelişmiş yöntemleri kullanan bankalar, neticede risk yönetimine ilişkin daha sıkı kriterlere tabi tutulmaktadırlar. Kredi riski azaltım tekniklerinin dikkate alınmasında temelde 3 farklı yöntem kullanılabilir.

³⁶ Hermes(Almanya), US Exim(ABD), Sace(İtalya), ERG(İsviçre), COFACE(Fransa) vb.

³⁷ Standart & Poors, Moody’s ve Fitch vb.

Bunlar Basit Yöntem (BY) ve Kapsamlı Yöntem (KY) ile Temerrüt Halinde Kayıp (THK) oranlarının bankalar tarafından hesaplandığı yöntemdir. Birden fazla KRA yönteminin kullanılmasının mümkün olduğu durumlarda bu yöntemlerden hangisinin kullanılacağı, bazı durumlarda bankaların tercihlerine bırakılmış, bazı durumlarda ise denetim otoritesi iznine tabi tutulmuştur. Farklı kredi riski ölçüm yaklaşımı ve KRA yöntemi seçenekleri için sermaye yükümlülüğü hesaplama bileşenleri aşağıdaki tabloda özetlenmiştir³⁸.

Tablo 9: Sermaye Yükümlülüğü Hesaplama ve Risk Azaltım Yöntemleri

Kredi Riski Azaltım Tekniklerine (KRA) İlişkin Yöntemler				
	Basit Yöntem	Kapsamlı Yöntem (Standart Kesintiler)	Kapsamlı Yöntem (İçsel Kesintiler)	İçsel THK
BSY	Risk Ağırlığı: İKK Notu KRA: Korumanın risk ağırlığı			
SY	Risk Ağırlığı: BKDK Notu KRA: Korumanın risk ağırlığı	Risk Ağırlığı: BKDKK Notu KRA: Standart Kesintiler	Risk Ağırlığı: BKDK Notu KRA: İçsel Kesintiler	
TİDY		Risk Ağırlığı: Banka Tarafından Verilen Derecelendirme Notu KRA: Standart Kesintilerden Hesaplanan THK	Risk Ağırlığı: Banka Tarafından Verilen Derecelendirme Notu KRA: İçsel Kesintilerden Hesaplanan THK	
GİDY				Risk Ağırlığı: Banka Tarafından Verilen Derecelendirme Notu KRA: Banka Tarafından Hesaplanan THK

Kaynak: BCBS, 2004

1.8. KOBİ Kredilerine İlişkin Sermaye Yükümlülüklerinin Belirlenmesi

Bankaların kredi müşterilerine kullandırdıkları krediler özelliklerine göre farklı portföylerde izlenir. Bu portföyler temel olarak ‘kurumsal portföy’ ve ‘perakende portföy’ olarak 2 kısımda değerlendirilir. Perakende portföy, bireysel krediler ile belli şartları taşıyan KOBİ kredilerini kapsamaktadır. KOBİ kredilerinin perakende portföy içinde yer alması için, krediyi kullanan KOBİ’nin dahil olduğu konsolide şirketler grubuna tahsis edilen toplam kredi tutarının 1 milyon Avro’dan az olması ve söz konusu toplam kredinin bankanın perakende portföyünün önemli bir

³⁸ Yüksel, Ayhan, **Basel-II’nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri Araştırma Raporu**, 2005, s. 15.

kısmını teşkil etmemesi gerekmektedir³⁹. KOBİ’lere kullanılan kredilerden perakende portföy içerisinde yer almayanlarla, büyük ölçekli şirketlere kullanılan krediler ise kurumsal portföy içerisinde değerlendirilmektedir.

Basel-II’de riskin ölçülmesinde kullanılan kriter, kredinin kullanıldığı firmanın derecelendirme notudur. Firmanın finansal verilerinin (bilanço, gelir tablosu vb.) ve niteliksel faktörlerinin (yönetici ve ortakların geçmişi, ithalat-ihracat payı, pazar payı vb.) değerlendirilmesi sonucu verilen derecelendirme notu bankaya bu firmaya verilecek kredinin taşıyacağı riski gösterir; bu işlem sonucu bankanın tutması gereken sermayenin belirlenmesinde girdi olarak kullanılır. Dolayısıyla kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe banka hem daha çok risk almak hem karşılık olarak daha fazla sermaye tutmak ve neticede daha fazla kaynağını getiriden mahrum bırakmak zorunda kalacaktır.

Öte yandan; Basel-II’de herhangi bir krediye ilişkin sermaye yükümlülüğünün belirlenmesinde, müşterinin kredi kalitesini (ödeme gücünü) yansıtan derecelendirme notlarının yanında, müşterinin krediyi ödeyememesi durumunda bankanın zararını azaltıcı etkide bulunacak bazı risk azaltım araçları da dikkate alınmaktadır.

Bu aşamada, herhangi bir teminat veya garantisi bulunmayan kredilere ilişkin açıklamalara yer verilecektir. Bir kredinin sermaye yükümlülüğünün kredi tutarına oranı, o kredinin tabi olduğu risk ağırlığının %8’idir. Bu kısımda ilk olarak mevcut bankacılık mevzuatında yer alan hesaplama sistemi ve sonrasında da Basel-II metni ile sunulan ölçüm yöntemlerine kısaca değinilecektir.

1.8.1. Mevcut Bankacılık Mevzuatında Yer Alan Hesaplama Sistemi

Basel-I’e dayanmakta olan mevcut mevzuat içerisinde yer alan sistem içerisinde perakende ve şirketler portföyleri ayrımı bulunmamaktadır. Bütün KOBİ

³⁹ Basel Komitesi tarafından, toplam kredi tutarının perakende portföyün %0,2’sini aşmaması halinde söz konusu kriterin sağlandığı kabul edilmektedir.

kredileri (teminatsız ve garantisiz olanlar) temerrüde düşenler de dahil olmak üzere %100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır⁴⁰.

1.8.2. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım/ Standart Yaklaşım

Bu yaklaşımda KOBİ kredilerinin tabi olacağı sermaye yükümlülüğü herhangi bir derecelendirme notu ile ilişkilendirilmemiştir. Aynı portföyde yer alan tüm KOBİ kredileri aynı sermaye yükümlülüğüne tabi tutulmaktadır. Bu yüzden, perakende portföyde sınıflandırılan KOBİ kredileri %75, kurumsal portföyde sınıflandırılan KOBİ kredileri ise %100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Temerrüde düşen KOBİ kredilerinin risk ağırlıkları ise aşağıda değinilen kriterler dahilinde belirlenmektedir⁴¹.

- Özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının %20’den fazla olduğu durumlarda %100 risk ağırlığı uygulanmaktadır.
- Özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının %20’den az olduğu durumlarda %150 risk ağırlığı uygulanmaktadır.
- Özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının %15’den fazla olduğu ve kredinin tamamının Basel-II kapsamında dikkate alınmayan bir teminat ile koruma altına alınmış olduğu durumlarda %100 risk ağırlığı uygulanmaktadır.
- Denetim otoriteleri, özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının %50’den fazla olduğu durumlarda %50 risk ağırlığı uygulanmasına izin verebilmektedir⁴².

SY’de KOBİ kredilerinin tabi olacağı sermaye yükümlülüğü, kurumsal portföy için bağımsız kredi değerlendirme kuruluşlarınca verilen derecelendirme notlarına göre belirlenirken, perakende portföyde yer alan KOBİ kredileri %75’lik standart risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. SY’de temerrüde düşen KOBİ kredilerinin risk ağırlığı hesaplamaları da, BSY’de kullanılan kriterlerle yapılmaktadır. Kurumsal

40 Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik.

41 Söz konusu risk ağırlıkları, temerrüde düşen kredi tutarından, özel karşılıklar ve Basel-II kapsamında kabul edilen teminat ve garanti tutarları düşüldükten sonra kalan tutarlara uygulanmaktadır.

42 Yüksel, Ayhan., **Basel-II’nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri Araştırma Raporu**, BDDK, 2005, s. 18.

portföyde yer alan KOBİ kredilerinin tabi olacakları risk ağırlıkları Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10: Standart Yaklaşımda Kurumsal Portföyde Yer Alan KOBİ Kredilerine Uygulanacak Risk Ağırlıkları

Derecelendirme Notu	Risk Ağırlığı
AAA’dan AA-’ye kadar	%20
A+’dan A-’ye kadar	%50
BBB+’dan BB-’ye kadar	%100
BB-’den düşük	%150
Derecelendirme notu bulunmayan	%100

Kaynak: BCBS, 2004⁴³

1.8.3. İçsel Derecelendirme Yaklaşımları

Basel-II metni ile ilk defa, kredi riskinin ölçülmesinde bankaların kendi ihdas ettikleri derecelendirme sistemlerine dayalı sermaye hesaplama yöntemlerini kullanabilecekleri kabul edilmiştir. İçsel derecelendirme yaklaşımları bankalara, kendi derecelendirme modellerini kullanma imkanını tanıdığından ve bu sayede temerrüt olasılıklarını (TO) belirlemeleri mümkün olduğundan, önemli bir manevra alanı sağlamakta ve yaklaşımın uygulanmasında özerklik vermektedir. Söz konusu yaklaşımda, bankalar öncelikle firmalara verdikleri derecelendirme notlarına karşılık gelen TO’ları hesaplamaktadırlar. Ancak sermaye yükümlülüğünün hesaplanması için çeşitli bileşenlere de ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bileşenlerin, denetim otoritesi veya bankalar tarafından belirlenebilme düzeyine göre iki ayrı yaklaşım öngörülmektedir. “Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı” ve “Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı” olarak adlandırılan bu yaklaşımların kullanımı, Basel Komitesi’nin geliştirdiği standartlara dayalı olarak yerel denetim otoritesinin iznine bağlı olacaktır. Bankanın her borçlu için yapacağı hesaplamalar, gelecekteki olası bir zarar tahmini cinsinden ifade edilecek, bu da asgari sermaye gereklerinin temelini oluşturacaktır. Temel yaklaşımda bankalar her borçlunun kredilerini geri ödememe olasılığını tespit edecek, denetim otoritesi ise diğer bileşenleri sağlayacaktır. GİDY’de ise gelişmiş bir sermaye tahsis yapısına sahip bankaya diğer gerekli girdileri de sağlama izni verilmektedir. Bu seçenekler, borçluların içsel

43 Tabloda örnek olarak Standart & Poors şirketi tarafından kullanılan derecelendirme ölçekleri kullanılmıştır.

derecelendirmeye tabi tutulması ve risk faktörlerinin içsel olarak değerlendirilmesi esasına dayalıdır.

İçsel derecelendirme yaklaşımlarına ilişkin olarak Basel Komitesi’nin amacı, yasal sermayenin mevcut riskleri karşılamaya yetecek miktarda olması ve bankaların zamanla standartlaştırılmış yaklaşımdan, içsel derecelendirme yaklaşımlarına geçmesini sağlamaktır. Buna karşın, resmi otorite bankanın içsel derecelendirme yöntemini gözden geçirmek ve uygulanabilirliğini onaylamak durumunda olduğundan ciddi bir sorumluluk üstlenmektedir. Özellikle “Basel Temel İlkeleri”ne olan uyumun zayıf olduğu gelişmekte olan ülkelerde, içsel derecelendirme yöntemlerinin resmi otorite tarafından izlenmesinin ve kontrolünün güçlük yaratabileceği düşünülmektedir.

1.9. Basel-II’nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri

Basel-II uzlaşısında kredi riskinin hesaplanmasında getirilen yeniliklerin, KOBİ’lere aktarılan fonun miktarını ve fiyatını olumsuz etkileyebileceği yönünde endişeler gündeme gelmiştir. Basel-II’de herhangi bir teminat ya da garantinin bulunmadığı durumda, SY’de perakende nitelikli krediler %75 standart risk ağırlığına, kurumsal nitelikli KOBİ kredileri ise dış derecelendirme şirketlerince verilen ve bankalarca dikkate alınan derecelendirme notuna bağlı olarak %0 ile %150 aralığında değişen risk ağırlıklarına tabi tutulmaktadırlar. İDY’de ise bu risk ağırlıkları bankalar tarafından KOBİ’lere verilen derecelendirme notları dikkate alınarak belirlenmektedir. Derecelendirilme notu bulunmayan, diğer bir deyişle derecelendirilmemiş KOBİ’ler ise %100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır.

Yukarıda bahsedilen değişiklikler dikkate alındığında, herhangi bir teminat ya da garantinin bulunmadığı durumlarda, KOBİ kredilerinin mevcut mevzuat kapsamında tabi oldukları %100 standart risk ağırlığına kıyasla, SY’de KOBİ’lere yönelik avantajlı bir durumun oluştuğu söylenebilir. Nitekim mevcut mevzuata göre %100 olan risk ağırlığı, perakende nitelikli KOBİ kredilerinde %75’e gerilemiştir. Kurumsal nitelikli KOBİ kredilerinde ise derecelendirilmemiş KOBİ’ler %100 risk ağırlığına tabi tutulmaya devam edilmektedir. Diğer yandan, bağımsız kredi

değerlendirme kuruluşlarınca verilen notları A- veya daha yüksek olan KOBİ’ler %100’den daha düşük bir risk ağırlığına tabi tutulabilmektedirler.

Öte yandan, KOBİ kredilerinin perakende portföye dahil edilebilmesine karşın büyük ölçekli firmalara kullanılan kredilerin bu portföye dahil edilememesi hususu dikkate alındığında, büyük ölçekli firmaların derecelendirme notlarının düşük olması halinde, KOBİ’lerin büyük ölçekli firmalar ile kıyaslandığında da daha düşük sermaye yükümlülüklerine tabi olduğu görülmektedir. Dolayısıyla SY’de KOBİ’lerin hem mevcut mevzuat ile hem de büyük ölçekli şirketlerin SY’deki konumları ile kıyaslandığında avantajlı konumda buldukları görülmektedir. Ancak, Basel-II’de kabul edilen teminatların mevcut mevzuattan farklılık arz etmesi sebebiyle, belli durumlarda hem KOBİ hem de büyük ölçekli firma kredilerinde sermaye yükümlülüklerinde artış olması muhtemeldir.

İDY’de ise KOBİ kredilerinin perakende portföyde sınıflandırılabilmesi avantajı mevcuttur. Buna ilave olarak kurumsal portföyde sınıflandırılan kurumsal nitelikli KOBİ kredileri, aynı portföyde yer alan büyük ölçekli firma kredilerine göre de daha avantajlı konumdadır. İD yaklaşımlarında kurumsal KOBİ kredileri için kullanılan risk ağırlığı formülünde firma cirosunun 50 milyon Avro’dan az olduğu durumda sermaye yükümlülükleri daha düşük hesaplanmaktadır. Dolayısıyla İD yaklaşımlarında da KOBİ’lerin büyük ölçekli firma kredilerine kıyasla avantajlı konumları devam etmektedir. Ancak İD yaklaşımlarında KOBİ kredilerinin tabi olacağı risk ağırlıkları, bankalarca verilen derecelendirme notlarına bağlı olup, mevcut mevzuatta yer alan %100 seviyesinden düşük veya yüksek olabilmektedir.

Dolayısıyla, KOBİ’lere açılan kredilerin Yeni Sermaye Uzlaşısından ne şekilde etkileneceği, banka tarafından kullanılacak yaklaşıma, KOBİ’lerin satış büyüklüğüne, kullanılacak kredinin tutarına ve teminatların kalitesine göre değişmektedir. Bu çerçevede, kurumsal yönetim ilkelerine önem vermeleri, bilanço yapılarını daha şeffaf ve muhasebe standartlarına uyumlu hale getirmeleri ve güçlü mali göstergeler oluşturmaya çalışarak iyi bir derecelendirme notuna sahip olmaları

KOBİ’lerin önümüzdeki dönemde krediye erişim imkanlarının temel belirleyicileri olarak görülmektedir.

BDDK tarafından ülkemiz bankaları için gerçekleştirilen QIS-TR⁴⁴ çalışması, Türk bankaları için KOBİ kredilerine ilişkin sermaye yükümlülüklerinde artışlar olabileceğini göstermektedir. Ancak bu sonuçların değerlendirilmesinde, sayısal etki çalışmasına katılan bankaların Basel-II’de kabul edilen bazı teminatlara ilişkin verileri sağlıklı olarak elde edemediği ve bu gibi durumlarda, ihtiyatlılık gereği, ilgili kredileri teminatsız olarak kabul ettiği hususu da dikkate alınmalıdır. Ayrıca bahse konu çalışma, Basel-II’nin henüz uygulanmadığı bir tarihte oluşturulan portföylere ilişkin sonuçları yansıtmakta olup, ileride Basel-II’nin uygulamaya girmesi ile birlikte bankaların portföy tercihlerinde ve teminat yönetimlerinde ortaya çıkabilecek yaklaşım değişimleri ve KOBİ’lerin kredilendirilmesinde değişebilecek koşulları dikkate almamaktadır.

Basel-II Uzlaşısı, bankalara farklı ölçüm yaklaşımlarından oluşan alternatif yöntemler sunmaktadır. Bu yüzden farklı yaklaşımları uygulayan bankalar, aynı kredi için farklı sermaye yükümlülükleri hesaplayabileceklerdir. Bu farklılaşmaların kredilendirme faaliyetlerinde önemli yansımalarının olacağı düşünülmektedir. Nitekim, bir kredi müşterisinin farklı yaklaşımları kullanan iki bankadan alacağı derecelendirme notları da farklı olabilecek, neticede kullanacağı kredinin fiyatı bu iki banka arasında değişkenlik gösterebilecektir.

Basel-II’nin yürürlüğe konulması ile birlikte kullanılan kredilerin toplam hacminde, sadece Basel-II uygulamasından kaynaklanan önemli bir değişiklik olmayacağı tahmin edilmektedir. Söz konusu toplam kredi hacminin genelde makro değişkenlere, portföylerin risk-getiri profillerine, bankacılık sektörünün rekabet yapısına ve fon kaynaklarına erişimine bağlı olarak değişeceği düşünülmektedir.

Türkiye’deki KOBİ’lere kullanılacak toplam kredi hacmi söz konusu açıdan değerlendirildiğinde, Türk ekonomisindeki ve bankacılık sektöründeki

⁴⁴ Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, BDDK, 2004.

gelişmelerin, KOBİ kredilerinin artması sonucunu doğuracağı tahmin edilmektedir⁴⁵. Bunun sebepleri içerisinde; faiz oranlarındaki azalmaya paralel olarak, bankaların faiz gelirlerinde azalma yaşanması dolayısıyla plasman hacimlerini artırmak için büyük şirketlerin yanı sıra önemli düzeyde potansiyel sunan KOBİ'lere yönelik kredi pazarlama çalışmalarını artırmaları, kamu borçlanma gereksinimindeki düşüşler ve kamu borçlanma enstrümanlarının getirilerinin azalması, ekonomideki olumlu gelişmeler paralelinde KOBİ'lerin ortalama kredi kalitesinin artması ve bankacılık kesiminin yurtdışından sağladığı uygun koşullu fonlar sayılabilir.

Diğer yandan, KOBİ'lerin ihtiyaç duydukları tutarda krediyi kolaylıkla alabilmeleri için çalıştıkları bankaların Basel-II kapsamında kullandıkları ölçüm yöntemi ve diğer hususlar hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Böylelikle KOBİ'ler, kendileri için avantajlı olan yaklaşımı kullanan bankalar ile çalışabilirler. Öte yandan, perakende portföy içerisinde yer almalarının avantaj sağladığı durumlarda, bankaların perakende portföylerinin büyüklükleri hakkında bilgi sahibi olurlarsa, bu portföyde sınıflandırılacakları bankalar ile çalışabilir veya perakende portföylerinde yer alabilmek için kullanacakları yüksek montanlı kredileri birden fazla bankadan almak yoluna gidebilirler. KOBİ'lerin talep ettikleri miktarda krediye erişebilmeleri açısından önem arz eden bir diğer husus da KOBİ'ler tarafından krediler için verilecek teminat ve garantilerin Basel-II kapsamında dikkate alınan teminat ve garantiler olmasıdır. Bu kapsamda, KOBİ'lerin kendilerinin ve işletme sahiplerinin varlıklarını teminat olarak kullanmaları mümkün olduğu gibi bu alanda kamusal mekanizmaların geliştirilmesi de oldukça önemlidir. Özellikle yüksek riskli KOBİ'lerin⁴⁶ kamusal veya özel girişimler tarafından sağlanan garanti mekanizmaları ile desteklenmesi bu şirketlerin krediye erişim olanaklarını önemli ölçüde iyileştirecektir.

Basel-II'nin KOBİ kredilerinin maliyetlerine en önemli etkisinin kredi faiz oranlarındaki farklılaşmaların artması şeklinde olması beklenmektedir. Bu farklılaşmaların da temel olarak bağımsız kredi değerlendirme kuruluşları ve

45 Taner, Behiye Selin, **Bankalar KOBİ'lerle Barışıyor**, KOBİ Girişim, 2005, s. 10.

46 Örneğin yeni kurulmuş, yüksek riskli sektörlerde çalışanlar.

bankalarca verilen derecelendirme notları ile ilişkilendirilmesi beklenmektedir. Bu yüzden Basel-II sonrasında KOBİ’lere kullanılan kredilerin maliyetlerinin düşürülmesi için, KOBİ’lerin daha yüksek derecelendirme notu almalarının sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılması gerekecektir.

KOBİ’lerin derecelendirme notlarının iyileştirilebilmesi için ilk aşamada kurumsal yönetim ilkelerini benimseyerek uygulamaları sağlanmalıdır. Kurumsal yönetim ilkelerinden öncelikle; kayıt dışı faaliyetlerinin bulunmaması, başta yüksek öz kaynak seviyesi olmak üzere güçlü bir mali yapıya sahip olmaları, faaliyetleri dolayısıyla maruz kaldıkları riskleri yönetebilme kabiliyetlerinin geliştirilmesi, bağımsız kredi değerlendirme kuruluşları ve bankalarca talep edilen bilgileri sağlıklı ve zamanında sunabilme yeteneklerinin iyileştirilmesi gerekecektir. Bahsedilen ilkeler içerisinde KOBİ’ler açısından en sık problem arz eden derecelendirmeye yönelik yetersiz bilgi verilmesi hususudur. Bankaların derecelendirme yaparak dikkate aldıkları husus, KOBİ’lere verilen kredilerden dolayı maruz kaldıkları riskin seviyesidir. Bu aynı zamanda KOBİ’lerin faaliyetleri dolayısıyla maruz kaldıkları risklere ilave olarak bankaların da bu konuda yetersiz bilgiye sahip olmalarını da kapsamaktadır. Netice itibariyle; KOBİ’lerden sağlıklı bilgi temin edebilen bankalar, kredi imkanlarını ve faiz oranlarını daha avantajlı şekilde kullanılabileceklerdir.

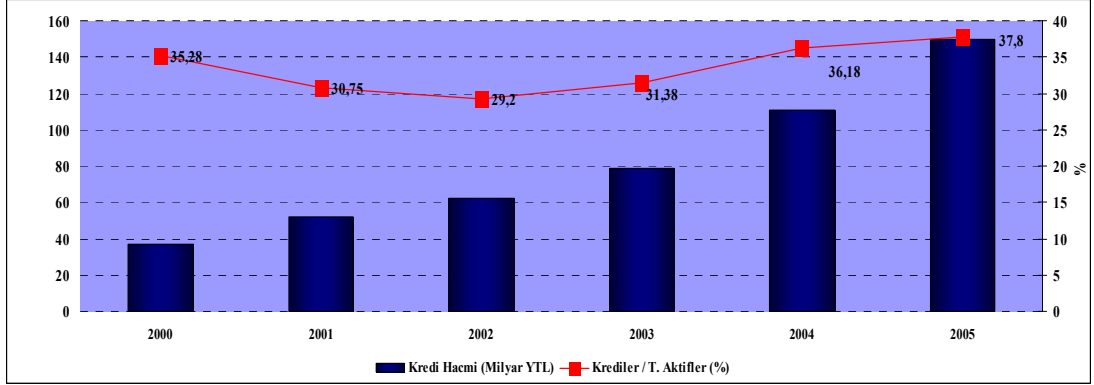
2. KOBİ KREDİLERİNİN ANALİZİ

Çalışmanın bu bölümünde KOBİ kredilerine ilişkin analizler yapılacaktır. Bu analizlerde kullanılan kredi rakamları, gerek KOBİ kredilerinde, gerekse toplam kredilerde nakdi kredi tutarlarını yansıtmakta olup, gayrinakdi krediler çalışmamızın kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu kapsamda, öncelikle Türk bankacılık sektöründe kullanılan kredilerin nominal bazda gelişimi irdelenecek, ardından KOBİ’lere kullanılan kredilerin seyri inceleme konusu yapılacaktır. Söz konusu incelemelerde, Türk bankacılık sektöründe kullanılan toplam kredilerin ve KOBİ kredilerinin ayrı ayrı sektörün toplam aktifleri ve toplam mevduatı içerisindeki paylarının gelişimi izlenerek çıkarımlar yapılacaktır. KOBİ kredileri ve toplam kredilerin hacminin değişim katsayıları hesaplanarak karşılaştırmalar yapılacak; ayrıca kullanılan kredilerin dönemler itibariyle takibe düşme oranlarındaki farklılaşmalar, makro ekonomik gelişmelerle açıklanmaya çalışılacaktır. İlaveten oluşturulan senaryo analizi dahilinde KOBİ kredilerinin takibe aktarılması durumunda, bankacılık sektörü Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosunun (SYR) ne yönde değiştiği incelenecektir.

2.1. KOBİ Kredilerinin Gelişimi ve İzlediği Seyir

Türk bankacılık sektörü tarafından 2000 yılı sonu itibariyle kullanılan toplam krediler 36,8 milyar YTL tutarla, aynı yılsonu itibariyle bankaların toplam aktifleri içerisinde %35,28 oranında pay almıştır. Söz konusu oran 2000 yılı Kasım ayı ve 2001 yılı Şubat ayında yaşanan krizlerin ardından, 2001 yılında önce %30,75’e 2002 yılında ise %29,2’ye gerilemiştir. 2003 yılından itibaren ise yeniden artış trendine geçen krediler 2005 yılı sonuna gelindiğinde tutar olarak 149,9 milyar YTL’ye ulaşmış ve Türk bankacılık sektörü aktif toplamının %37,8’ini oluşturur seviyeye gelmiştir (Grafik 2).

Grafik 2: Türk Bankacılık Sektöründe Toplam Krediler/Toplam Aktifler (Milyar YTL)

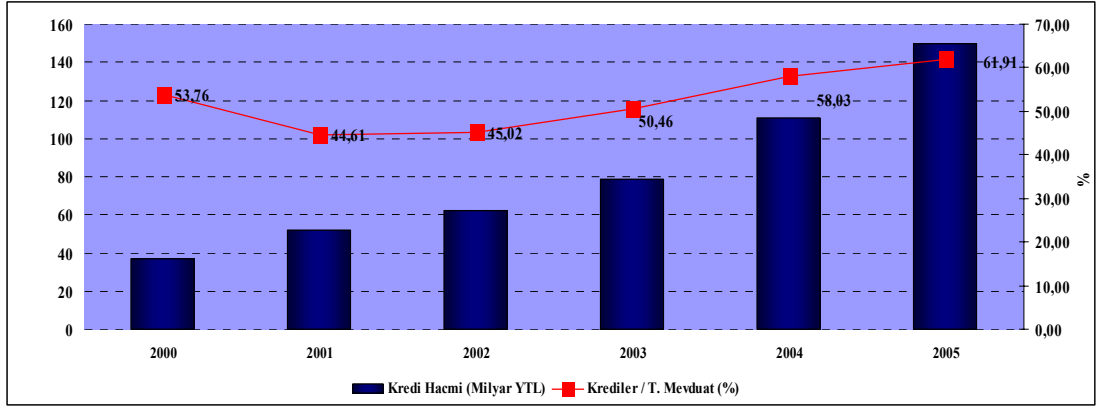

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

Özellikle 2000 yılının ilk yarısında Türkiye’deki makro ekonomik durum, döviz kurlarının sabit olması, faiz oranlarının düşük seviyelerde seyretmesi gibi etkenlerden dolayı kredi hacminin oldukça yüksek seyrettiği bilinmektedir. Öte yandan, kriz döneminde, döviz fiyatlarının ve faiz oranlarının hızla yükselmesinin ardından, bankaların büyük bir bölümünün geçici bir süre neredeyse kredi vermeyi durduğu, aktiflerinde kamu tahvil ve bonolarına ağırlık verdiği görülmüştür. Dolayısıyla banka aktiflerinde toplam kredilerin oranı anılan krizin etkilerinin ağır bir şekilde yaşandığı dönemde önemli ölçüde azalmıştır. Krizin etkilerinin azalmaya başladığı 2003 yılından itibaren ise faiz oranları düşme trendine girmiş ve bankalar yeniden kredi portföylerini genişletmeye başlamışlardır. 2005 yılında toplam kredilerin, toplam aktiflere oranı yükselerek %37,8 seviyesinde gerçekleşmiş ve neticede Türk bankacılık sektörünün kullandırılmış olduğu toplam kredi tutarı incelenen dönem itibariyle nominal bazda %307,33 oranında gelişme göstermiştir.

Türk bankacılık sektörünce kullanılan kredilerin, toplam mevduat içerisindeki payının seyri incelendiğinde de, kredilerin toplam aktiflere oranının izlediği trende benzer bir görünüm ortaya çıkmaktadır. Toplam kredilerin, toplam mevduata olan oranı 2000 yılsonunda %53,76’dan 2001 yılsonunda %44,51’e kadar gerilemiş, izleyen dönemde yeniden artışa geçerek 2005 yılsonunda %61,91’e kadar yükselmiştir. Neticede, kriz döneminde bankalar topladıkları mevduatın daha küçük bir bölümünü kredilere yansıtmayı tercih etmişler, krizin etkilerinin azaldığı dönemde ise reel sektöre daha fazla kaynak aktarmışlardır (Grafik3).

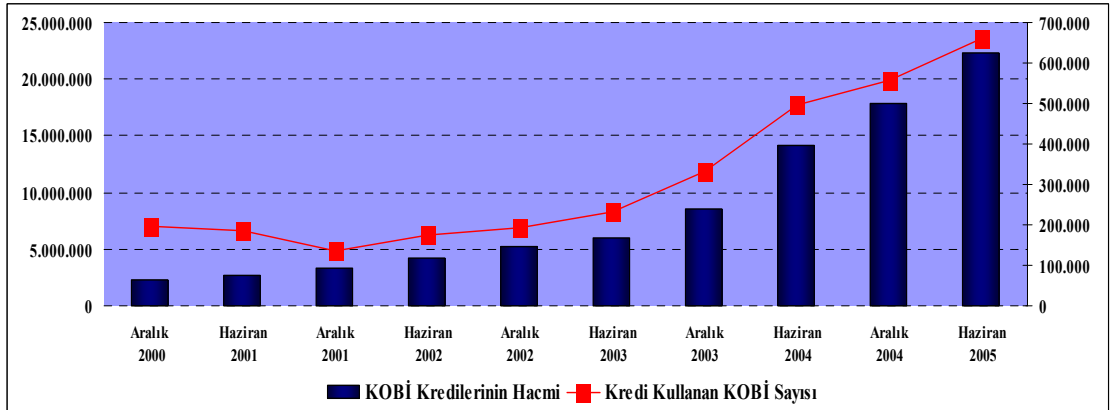
Grafik 3: Türk Bankacılık Sektöründe Toplam Krediler/Toplam Mevduat (Milyar YTL)

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

KOBİ kredilerinin izlediği seyre bakıldığında, kriz döneminde vasat düzeylerde seyreden KOBİ kredisi hacminin, 2002 yılından itibaren artan oranlarda büyüdüğü görülmektedir. Nitekim, 2001 yılı sonunda, yaşanan ekonomik krizin etkisiyle %68,5 düzeyinde gerçekleşen enflasyon oranı dikkate alındığında, önceki yıla göre nominal bazda %39,8 oranında artış göstermiş olan KOBİ kredilerinin, aslında reel anlamda gerilemiş olduğu anlaşılmaktadır. Aynı dönemde kredi verilen KOBİ sayısında da azalma yaşanmış, zira 2000 yılında kredi kullanan firma sayısı 185.987 iken, 2001 yılında 135.489’a gerilemiştir (Grafik4).

Grafik 4: Türkiye’de KOBİ Kredilerinin Gelişimi/Kredi Kullanan KOBİ Sayısı (Bin YTL)

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

Kriz döneminde Türk bankacılık sektöründeki toplam kredi hacminin de reel anlamda gerilediği görülmektedir. Nitekim, sektördeki toplam kredi hacmi nominal bazda %41,4 oranında artış göstermekle birlikte, anılan dönemde enflasyon oranının

%68,5 olduğu dikkate alındığında, söz konusu artış da reel anlamda bir gerilemeyi işaret etmektedir. 2002 yılında krizin etkilerinin azalmaya başlaması ile toplam kredi hacminde de reel bazda artış trendi başlamıştır. Ancak KOBİ kredileri 2002 yılında önceki yıla kıyasla %56,9 oranında çarpıcı düzeyde bir artış gösterirken, toplam kredilerin hacmi aynı dönem itibariyle %19,3 oranında artmıştır.

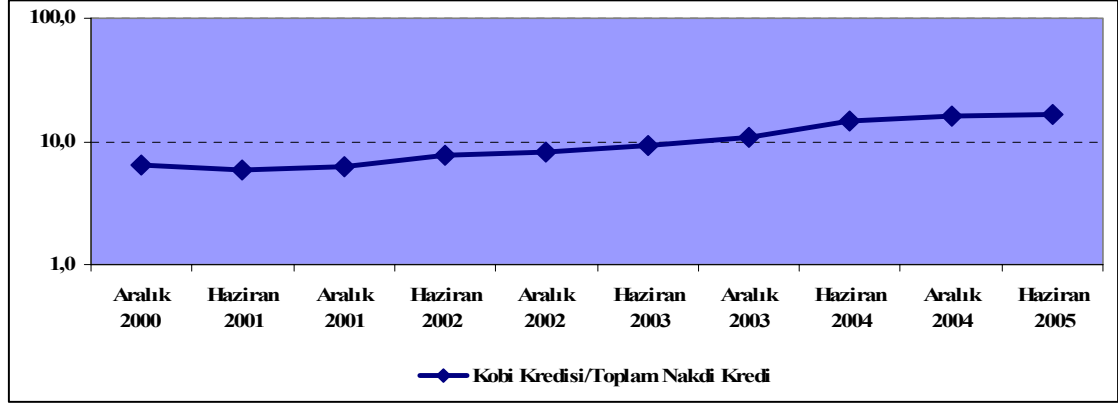
Diğer yandan, KOBİ kredileri ile toplam kredilerin artış oranları kriz döneminde sırasıyla %39,8 ve %41,4 gibi birbirine oldukça yakın düzeylerde gerçekleşmiş olmakla birlikte, istikrarlı döneme geçişte KOBİ kredilerinin hacminin yaklaşık 3 katı daha fazla bir hızda geliştiği görülmektedir. Dolayısıyla yaptığımız hesaplamalar neticesinde istikrarlı dönemde sektördeki paylarını süratle ve önemli ölçüde artırabilen KOBİ’ler, esnek ve küçük yapılarının sağladığı avantajların da etkisiyle ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenmektedirler. Nitekim kriz döneminde KOBİ kredilerinin toplam krediler içerisindeki paylarında çok düşük oranda azalma gerçekleşmiş olması da bu çıkarımı güçlü bir şekilde desteklemektedir.

Genel olarak incelediğimiz dönem itibariyle, 2000 yılsonunda Türkiye’de kullanılan KOBİ kredileri 2.355 milyon YTL iken 2005 yılı Haziran ayında söz konusu tutar 22.337 milyon YTL düzeyine ulaşmıştır. Bu anlamda KOBİ kredileri hacmi 2000 yılı sonuna göre nominal bazda %848,49 oranında artmıştır. Öte yandan, Türk bankacılık sektörünün kullandırmış olduğu toplam kredi tutarı incelenen dönem itibariyle nominal bazda %307,33 oranında yükselmiş, kriz sonrasında kullanılan kredi miktarı genelde artarken, özelde KOBİ kredilerindeki artış hızı toplam kredilerin artış hızından daha fazla olmuştur.

Türk bankacılık sektörünün kullandırmış olduğu KOBİ kredilerinin toplam kredilere oranı 2000 yılı sonunda %6,4 iken 2005 yılı ilk yarısında %16,6’ya yükselmiş, KOBİ kredilerinin toplam kredilerden aldığı payda artış yaşanmıştır. Diğer bir ifadeyle, bankalar önceki dönemlere kıyasla göreceli olarak toplam kredi portföylerinde KOBİ’lere daha fazla yer vermeye başlamışlardır. Nitekim, logaritmik

fonksiyon ile incelendiğinde KOBİ kredileri/toplam krediler rasyosunun seyrinde de artış yaşandığı görülmektedir (Grafik 5).

Grafik 5: KOBİ Kredilerinin Toplam Kredilere Oranının Seyri

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

Özellikle 2003 yılından sonra Türkiye’deki makro ekonomik göstergelerin istikrar kazanması, enflasyon oranı ve piyasa faizlerindeki gerilemelerin sonucunda, bankaların kullandıkları kredilerden enflasyonun yüksek olduğu dönemlere kıyasla daha az faiz geliri elde etmeye başladıkları görülmektedir. Faiz gelir ve giderleri arasındaki makasın daralması neticesinde karlılığı azalan bankalar için faiz dışı giderlerini azaltıp, faiz dışı gelirlerini artırma gereği daha fazla önem kazanmıştır. Operasyon maliyetlerinin azaltılması, bilişim teknolojilerinin kullanımının özendirilmesi, şube dışı bankacılık hizmetlerinin yaygınlaştırılması, müşteri odaklı pazarlama anlayışı ve ürün çeşitlendirmelerine ağırlık verilmesinin yanı sıra bankalar için hacim büyümek de düşük karlılık ortamında faaliyetlerini sürdürebilmek için zorunluluk haline gelmiştir. Bu bağlamda kar marjı daralan bankaların müşteri portföylerini de büyütme kaçınılmaz olmuştur. Dolayısıyla Türk ekonomisinde toplam firmaların %99,7’sini oluşturan ve kredi müşterisi olarak önemli düzeyde potansiyel arz eden KOBİ’lere karşı bankaların ilgisi artmıştır. Türkiye’deki büyük ölçekli firmaların sayılarının az olmasının yanı sıra, özellikle yabancı sermayeli bankaların piyasadaki paylarını artırmalarının da etkisiyle rekabetin üst düzeylerde yaşanmasının doğal bir sonucu olarak KOBİ’lere yönelik kredi pazarlama faaliyetlerinde de önemli düzeylerde artışlar gerçekleştirilmiştir.

Türkiye’deki lider mevduat bankaları bu yüzden anılan dönem içerisinde KOBİ’lere yönelik özel ürünler sunmaya başlamışlardır. Türkiye İş Bankası’nın “Küçük İşletmeler Kredisi”, Akbank’ın “Değişken Faizli Taksitli KOBİ Kredisi”, Garanti Bankası’nın “KOBİ Bankacılığı Destek Kredileri, KOBİ Proje Kredileri”, YapıKredi Bankası’nın “KOBİ Bankacılığı” adı altında sunduğu ürünler bunlara örnek olarak gösterilebilir.

KOBİ’lere kullandırılan kredilerde, büyük firmalara kullandırılan kredilere kıyasla bankalar için daha avantajlı fiyatlamalar yapılması imkanı da bulunmaktadır. Bu yüzden, KOBİ kredilerinin limitleri, büyük ölçekli firmalara kullandırılan kredi limitlerine kıyasla daha düşük olmakla birlikte, daha fazla müşteriye ulaşılması, kar marjının daha yüksek olması ve riskin tabana yayılması hususlarında avantaj sağlamasından dolayı da bankalar tarafından tercih edilmektedirler.

Diğer yandan, bankaların rekabetçi piyasa şartlarında önceki dönemlere kıyasla kredilendirme süreçlerinde kolaylık sağlamaları, özellikle teminat unsurlarında pazarlamaya yönelik esnek yaklaşımlar sergilemelerinin yanı sıra piyasa faiz oranlarının gerilemesi ve kredi vadelerinin uzamasının da etkisiyle, KOBİ’ler açısından da daha cazip koşullarla kredi kullanma imkanları doğmuştur.

Konjunktürde yaşanan bahse konu gelişmeler, KOBİ kredilerinin hacminin Türk bankacılık sektöründe kullandırılan toplam kredi hacminden daha yüksek oranlarda artmasında aktif rol oynamıştır. Bununla birlikte, kullandırılan kredilerdeki artış trendinin devam ederek önümüzdeki dönemlerde, kredilerin toplam aktif içerisindeki payının görece olarak daha da yükseleceği ve sektörün asli görevi olan aracılık fonksiyonuna daha fazla yöneleceği beklenmektedir.

2.2. KOBİ Kredilerinin Banka Mali Tabloları İçerisindeki Yeri

Türk bankacılık sektöründe kullandırılan KOBİ kredilerinin artması aynı zamanda bankacılık sektörünün mali tablolarını etkilemesi açısından da önem arz etmektedir. Bu anlamda, KOBİ kredilerinin bankacılık sektörü toplulaştırılmış bilançosundaki ağırlığı, toplam mevduatın toplam kredilere ve KOBİ kredilerine

dönüşüm oranları, takibe aktarılan KOBİ kredilerinin toplam krediler ile KOBİ kredileri içerisindeki payı dönemler itibariyle irdelenmiştir.

Önceki bölümde de bahsedildiği üzere, Türk bankacılık sektörünün toplulaştırılmış bilançosu üzerinden yapılan hesaplamalara istinaden KOBİ kredilerinin toplam aktiflere oranının, 2000 yılı sonunda %2,26 iken 2005 yılı Haziran ayı itibariyle %6,62 düzeyine yükseldiği görülmektedir. Diğer yandan, toplam mevduatın KOBİ kredilerine dönüşüm oranı da incelenen dönemde %3,44’den %10,92’ye ulaşmıştır. Bu bağlamda, kriz dönemi olan 2000 yılı Aralık ayında toplanan 100 birim mevduatın 3,44 birimi KOBİ kredilerine yönlendirilirken, 2005 yılı Haziran döneminde toplanan 100 birim mevduatın 39,95 birimi toplam kredilere, 10,92 birimi KOBİ kredilerine kanalize edilmiştir. Diğer bir ifadeyle, Türk bankacılık sektörü, bankacılığın asli fonksiyonu olan fon arz edenler ile fon talep edenler arasındaki aracılığa önceki dönemlere göre daha fazla yönelirken, KOBİ kredilerinin söz konusu kaynaklardan aldığı pay daha yüksek oranlarda artırmıştır. Nitekim KOBİ kredilerinin toplam aktifler ve toplam mevduat içerisindeki payı 2000 yılından 2005 yılı Haziran ayına kadar geçen süre içerisinde nominal bazda yaklaşık 3 kat kadar artırmıştır. Söz konusu hesaplamalarımıza ilişkin rakamlara Tablo 11 ve Tablo 12’de detaylı olarak yer verilmiştir.

Tablo 11: KOBİ Kredilerinin Toplam Aktifler ve Mevduata Göre Gelişimi (2000-2005/6)

Dönem	KOBİ Kredileri (Milyon YTL)	Toplam Aktifler (Milyon YTL)	KOBİ Kredileri/ Toplam Akt. (%)	Toplam Mevduat (Milyon YTL)	KOBİ Kredileri/ Toplam Mevd. (%)
Aralık 2000	2.355	104.283	2,26	68.442	3,44
Haziran 2001	2.719	151.934	1,79	96.371	2,82
Aralık 2001	3.292	169.221	1,95	116.647	2,82
Haziran 2002	4.208	188.995	2,23	125.020	3,37
Aralık 2002	5.167	212.681	2,43	137.973	3,74
Haziran 2003	5.998	195.029	3,08	135.847	4,42
Aralık 2003	8.510	249.688	3,41	155.312	5,48
Haziran 2004	14.158	256.931	5,51	174.694	8,10
Aralık 2004	17.801	306.439	5,81	191.065	9,32
Haziran 2005	22.337	337.227	6,62	204.608	10,92

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

Tablo 12: Toplam Kredilerinin Toplam Aktifler ve Mevduata Göre Gelişimi (2000-2005/6)

Dönem	Toplam Krediler (Milyon YTL)	Toplam Aktifler (Milyon YTL)	Toplam Krediler/ Toplam Akt. (%)	Toplam Mevduat (Milyon YTL)	Toplam Krediler Toplam Mevd. (%)
Aralık 2000	36.796	104.283	35,28	68.442	53,76
Haziran 2001	46.221	151.934	30,42	96.371	47,96
Aralık 2001	52.054	169.221	30,76	116.647	44,63
Haziran 2002	54.069	188.995	28,61	125.020	43,25
Aralık 2002	62.128	212.681	29,21	137.973	45,03
Haziran 2003	63.809	195.029	32,72	135.847	46,97
Aralık 2003	78.370	249.688	31,39	155.312	50,46
Haziran 2004	97.877	256.931	38,09	174.694	56,03
Aralık 2004	110.876	306.439	36,18	191.065	58,03
Haziran 2005	134.709	337.227	39,95	204.608	65,84

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

Takipteki KOBİ kredileri 2000 yılı Aralık ayı itibariyle 224 milyon YTL iken 2005 yılı Haziran ayında 618 milyon YTL olarak gerçekleşmiştir. Nominal bazda takibe aktarılan KOBİ kredileri anılan dönem içerisinde %175,89 oranında artarken, kullanılan toplam KOBİ kredileri %848,49 oranında artış göstermiştir. Benzer şekilde toplam kredi hacminin de anılan dönemde %307,33 oranında arttığı dikkate alındığında, takibe aktarılan KOBİ kredilerinin söz konusu portföyler içerisindeki payının azaldığı görülmektedir.

Nitekim KOBİ kredilerinin takibe dönüşüm oranı 2000 yılı sonu itibariyle %9,52 iken 2005 yılı Haziran ayı itibariyle %2,77’ye gerilemiştir. Aynı zamanda, takipteki KOBİ kredilerinin toplam krediler içerisindeki payı da incelenen dönemde %0,61’den %0,46’ya düşmüştür. Diğer bir ifadeyle, Türk bankacılık sektörü tarafından kullanılan KOBİ kredileri artan bir seyir izlerken anılan kredilerin takibe dönüşüm oranında azalma gerçekleşmiştir.

Tablo 13: Takibe Dönüşen KOBİ Kredilerinin Seyri (2000-2005/6)

Dönem	Takibe Dönüşen KOBİ Kredileri (Milyon YTL)	Takibe Dönüşen KOBİ Kredileri/KOBİ Kredileri (%)	Takibe Dönüşen KOBİ Kredileri/Toplam Krediler (%)
Aralık 2000	224	9,52	0,61
Haziran 2001	250	9,21	0,54
Aralık 2001	344	10,45	0,66
Haziran 2002	368	8,74	0,68
Aralık 2002	381	7,37	0,61
Haziran 2003	421	7,02	0,66
Aralık 2003	453	5,32	0,58
Haziran 2004	445	3,14	0,45
Aralık 2004	495	2,78	0,45
Haziran 2005	618	2,77	0,46

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

Bankaların kullandırdıkları krediler için ayırdıkları karşılık tutarları, bilançolarında önemli bir maliyet unsuru olarak karşılıklarına çıkmakta, verimliliği ve dolayısıyla karlılığı doğrudan etkilemektedir. Bankalar topladıkları kaynaklardan ayırdıkları karşılık tutarları kadar plasman yapmaktan ve faiz geliri elde etmekten mahrum kalmaktadırlar.

KOBİ’lere kullandırılan krediler için ayrılan karşılık tutarlarının 2000 yılından 2005 yılı Haziran ayına kadar geçen sürede nominal bazda %230,58 oranında artış gösterdiği görülmektedir. Öte yandan aynı dönemde KOBİ kredilerinin daha önce de değinildiği üzere %848,49 oranında arttığı dikkate alındığında, bankaların kullandırdıkları daha fazla KOBİ kredisi için daha az tutarda karşılık ayırdıkları anlaşılmaktadır. Nitekim söz konusu karşılık tutarlarının KOBİ kredileri içerisindeki payı da 2000 yılı sonunda %7,22’den, 2005 yılı Haziran ayı itibarıyla %2.52’ye gerilemiştir.

Tablo 14:KOBİ Kredileri İçin Ayrılan Karşılık Tutarının Seyri (2000-2005/6) (Milyon YTL)

Dönem	KOBİ Kredileri İçin Ayrılan Karşılık Tutarı	KOBİ Kredileri Tutarı	Karşılık Tutarları/ KOBİ Kredileri (%)
Aralık 2000	170	2.355	7,22
Haziran 2001	176	2.719	6,47
Aralık 2001	209	3.292	6,35
Haziran 2002	218	4.208	5,18
Aralık 2002	250	5.167	4,84
Haziran 2003	282	5.998	4,70
Aralık 2003	318	8.510	3,74
Haziran 2004	401	14.158	2,83
Aralık 2004	454	17.801	2,55
Haziran 2005	562	22.337	2,52

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

Kullandırılan KOBİ kredileri için ayrılan karşılık tutarlarındaki artış oranının daha düşük gerçekleşmesinde, takibe intikal eden KOBİ kredilerinin toplam KOBİ kredileri içerisindeki payının da anılan dönemde azalmasının etkisinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bankalar portföylerindeki canlı krediler için genel karşılık ayırmalarının yanı sıra takibe dönüşen krediler için ayrıca özel karşılık ayırmaktadırlar. Bu yüzden, takibe aktarılan kredilerin, toplam kredi portföyü

içindeki payının azalması, bankaların aktif kalitelerinin artmasında da önemli rol oynamaktadır.

Takibe dönüşen KOBİ kredilerinin, toplam KOBİ kredileri içerisindeki payının, ekonomik konjonktürde yaşanan olumlu gelişmelerin devam etmesi halinde önümüzdeki dönemlerde daha da azalacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte, gerek takibe dönüşen KOBİ kredilerinin, gerekse KOBİ kredileri için ayrılan karşılık tutarının toplam KOBİ kredileri içerisindeki payının azalması ve bankaların aktif kalitelerinin artmasına katkıda bulunması, bankaların gelecekte KOBİ kredisi portföylerini daha fazla artıracakları yönünde güçlü bir beklenti yaratmaktadır.

2.3. KOBİ Kredilerinin Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosu’na Etkileri

Çalışmanın bu bölümünde KOBİ kredilerinin takibe intikal etmesi durumunda Türk bankacılık sektörünün asgari %8 olması gereken sermaye yeterliliği standart rasyosunun⁴⁷ (SYR) nasıl değiştiği ve banka mali bünyesine olası etkileri incelenecektir. Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, Basel-I hükümlerine göre düzenlenmiş olup, 4. bölümde de ayrıntılı olarak ele alınacağı üzere perakende ve şirketler portföyü ayırımına gidilmemekte, teminatına göre tabi olacağı Risk Ağırlıklı Varlıklar (RAV) gösterilmektedir. Bu anlamda anılan yönetmeliğe istinaden KOBİ kredileri açık kredi olarak kullanılmışsa %100 RAV’a dahil edilmektedir.

Kurgulanan senaryolardan birincisinde; KOBİ kredilerinin %25’inin teminatsız olduğu ve dolayısıyla %100 RAV altında sınıflandırıldığı, %75’inin ise ikinci grup teminatı bulunduğu ve dolayısıyla %50 RAV altında sınıflandırıldığı, ikinci senaryoda ise kredilerin tamamının teminatsız olduğu ve %100 RAV altında sınıflandırıldığı varsayılmıştır. Daha sonra her iki senaryoda da kredilerin tamamının takibe aktarıldığı kabul edilerek SYR’nin nasıl etkilendiği araştırılmıştır.

⁴⁷ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından hazırlanan, 31.01.2002 tarih ve 24657 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik”te banka aktifinde bulunan varlıklar belirli bir risk ağırlığına tabi tutulmakta, öz kaynaklara oranı hesaplanmakta ve söz konusu rasyo asgari %8 olarak belirtilmektedir.

2.3.1. Senaryo 1

Türk bankacılık sektörünün 2005 yılı Haziran ayı itibariyle kullandırmış olduğu KOBİ kredileri 22.337 milyon YTL tutarında olup anılan dönemde sektörün SYR’si %25,04 olarak gerçekleşmiştir.

KOBİ kredilerinin tamamının takibe intikal ettirildiği; bunlardan %25’inin teminatsız olduğu ve %100 RAV kalemleri içerisinde sınıflandırıldığı, takibe aktarılmalarının ardından özel karşılık ayrılmak suretiyle tutarın tamamının zarar kabul edilerek sermaye tabanından indirildiği varsayılmıştır⁴⁸.

48 BDDK tarafından hazırlanan 30.06.2001 tarih ve 24448 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkındaki Yönetmelik”in “Teminatlar” başlıklı 8 inci maddesinde; “1. Bankalar, kredilerine ve diğer alacaklarına ilişkin teminatları aşağıda belirtilen teminat grupları itibariyle sınıflandırarak takip etmek zorundadır. Teminat tutarı sadece özel karşılık tutarının hesaplanmasında, alacak tutarından yapılacak indirim olarak dikkate alınır...

b) İkinci Grup Teminatlar:

Altın ve diğer kıymetli madenler,

Borsaya kote edilmiş hisse senetleri,

Varlığa dayalı menkul kıymetler,

Özel sektör tahvilleri,

Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların kendi kredi sınırları dahilinde verecekleri kefaletler ve teminat mektupları,

OECD ülkelerinde faaliyet gösteren bankaların garantileri,

OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarının kefaletleri,

Avrupa Merkez Bankası’na verilecek garanti ve kefaletler,

Kredi riskine karşı koruma sağlayan kredi türev anlaşmaları,

Firmaların kamu kurumları nezdindeki doğmuş istihkak alacaklarının temlik veya rehni,

Paraya tahvili kolay menkul kıymetler ile emtiayı temsil eden kıymetli evrak, piyasa değerini aşmayan tutarda rehinli her türlü emtia ile menkuller,

Ekspertiz kıymeti yeterli olmak kaydıyla, tapulu gayrimenkullerin ipotekleri ile tahsisli araziler üzerine yapılan gayrimenkullerin ipotekleri,

Müşterilerden alınan gerçek kambiyo senetleri,

2. a) Özel karşılıkların hesaplanmasında, teminatların değerlendirilmiş tutarları, Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Grupta izlenen donuk alacak tutarından, aşağıda belirtilen dikkate alınma oranları vasıtasıyla tespit edilen miktarda indirilerek, özel karşılığa tabi alacak tutarı belirlenir. Özel karşılığa tabi alacak tutarının belirlenmesi işlemi, her bir borçlu için bankanın münferit alacağı ve o borçlunun teminatlarının değerlendirilmiş tutarları esas alınarak yapılır...

İkinci grup teminatların dikkate alınma oranı: %75 ...” hükmünü haizdir. Bankalar kullandırdıkları KOBİ kredilerine istinaden yukarıda belirtilen şekilde teminat aldıklarında, ikinci grup teminat olarak kabul edilmektedir. Söz konusu kredi takibe intikal ettiğinde teminat değerinin %75’i oranında dikkate alınmakta, hesaplanan tutar kullanılan kredi değerinden indirilmekte ve geri kalan kısım üzerinden karşılık ayrılmaktadır.

Kalan kredilerin ise %50 RAV olarak sınıflandırıldığı ve ikinci grup teminatı bulunduğu varsayımından hareketle %25’lik kısmının yine zarar kabul edilerek sermaye tabanından indirildiği, bakiye %75’lik kısmın ise takipteki kredilere eklenerek %100 RAV altında sınıflandırıldığı kabul edilmiştir. Bu varsayımlar neticesinde Türk bankacılık sektörünün SYR’sinin %19,70’e gerilediği belirlenmiştir (Tablo 15).

Tablo 15: Senaryo 1’e Göre Türk Bankacılık Sektörü SYR

	Reel Değerler (Milyon YTL)	Senaryo 1 (Milyon YTL)
ANA SERMAYE TOPLAMI	43.866	34.093
a. Ödenmiş Sermaye	17.604	17.604
b. Kanuni Yedek Akçeler	5.014	5.014
c. İhtiyari ve Fevkalade Yedek Akçeler	22.780	22.780
d. Enflasyon Muhasebesinden Kaynaklanan Sermaye Yedekleri	13.400	13.400
e. Vergi Prov.Sonraki Dönem Karı ve Geçmiş Yıllar Karı Top.	4.700	4.700
f. Dönem Zararı ve Geçmiş Yıllar Zararı Toplamı	19.632	29.405
KATKI SERMAYE TOPLAMI	6.306	6.306
ÜÇÜNCÜ KUŞAK SERMAYE	0	0
ORANA ESAS SERMAYE TOPLAMI	50.171	40.399
SERMAYEDEN İNDİRİLEN DEĞERLER TOPLAMI	5.620	5.620
ÖZKAYNAK	44.552	34.779
RİSK AĞIRLIKLİ KALEMLER TOPLAMI (SYR)	177.921	176.525
a.Risk Ağırlığı % 0 Olanlar	0	0
b.Risk Ağırlığı % 20 Olanlar	8.142	8.142
c.Risk Ağırlığı % 50 Olanlar	32.619	24.243
d.Risk Ağırlığı %100 Olanlar	121.042	128.022
e.Piyasa Riskine Maruz Tutar	16.118	16.118
SERMAYE YETERLİLİĞİ STANDART RASYOSU	25,04	19,70
RİSK AĞIRLIĞI %50 OLAN KALEMLER TOPLAMI	65.238	48.486
KREDİLER	21.280	21.280
a.İkam.Amac.Kull.Gayr.1.Der.İpot.Karş. Ver.Nakdi Kred.	11.609	0
b.Bel.Sın.Dah.Tap.Ars.ve Arazi 1.Der.İpot.Karş.Ver.Nakdi Kred.	8.268	3.124
RİSK AĞIRLIĞI %100 OLAN KALEMLER TOPLAMI	121.042	128.022
KREDİLER - Diğer Nakdi Krediler	93.156	87.572
TAKİPTEKİ ALACAKLAR (Net)	853	13.418

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

Yaptığımız hesaplamaları detaylandırarak olursak; 22.337 milyon YTL tutarlık KOBİ kredisinin %25’lik kısmı olan 5.584 milyon YTL’nin tamamı %100 RAV’dan indirilmiş ve zarar kabul edilerek sermaye tabanından çıkarılmıştır. Bakiye 16.753 milyon YTL’nin ise ikinci grup teminatlarının %75 oranında dikkate alınmasından hareketle 12.564 milyon YTL’si takipteki kredilere eklenerek %100 RAV altında sınıflandırılmış, kalan %25’lik kısım olan 4.188 milyon YTL ise zarar

yazılarak aynı şekilde sermaye tabanından düşürülmüştür. Bu şekilde yapılan hesaplama istinaden bankacılık sektörünün SYR’si 5,34 puan azalarak %19,70 olarak gerçekleşmiştir.

2.3.2. Senaryo 2

Türk bankacılık sektörünün 2005 yılı Haziran ayı itibariyle kullandırmış olduğu 22.337 milyon YTL tutarındaki KOBİ kredilerinin tamamının açık kredi olduğu ve %100 RAV altında sınıflandırıldığı varsayılmıştır. Söz konusu kredilerin tamamının takibe aktarılması halinde, diğer bir deyişle en kötü olasılıkla, teminatsız olmalarından dolayı bakiyenin zarar yazılarak sermaye tabanından indirildiği ihtimali değerlendirildiğinde SYR %14,28’e gerilemiştir (Tablo 16).

Tablo 16: Senaryo 2’ye Göre Türk Bankacılık Sektörü SYR

	Reel Değerler (Milyon YTL)	Senaryo 2 (Milyon YTL)
ANA SERMAYE TOPLAMI	43.866	21.529
a. Ödenmiş Sermaye	17.604	17.604
b. Kanuni Yedek Akçeler	5.014	5.014
c. İhtiyari ve Fevkalade Yedek Akçeler	22.780	22.780
d. Enflasyon Muhasebesinden Kaynaklanan Sermaye Yedekleri	13.400	13.400
e. Vergi Prov. Sonraki Dönem Karı ve Geçmiş Yıllar Karı Top.	4.700	4.700
f. Dönem Zararı ve Geçmiş Yıllar Zararı Toplamı	19.632	41.969
KATKI SERMAYE TOPLAMI	6.306	6.306
ÜÇÜNCÜ KUŞAK SERMAYE	0	0
ORANA ESAS SERMAYE TOPLAMI	50.171	27.834
SERMAYEDEN İNDİRİLEN DEĞERLER TOPLAMI	5.620	5.620
ÖZKAYNAK	44.552	22.215
RİSK AĞIRLIKLIL KALEMLER TOPLAMI (SYR)	177.921	155.584
a.Risk Ağırlığı % 0 Olanlar	0	0
b.Risk Ağırlığı % 20 Olanlar	8.142	8.142
c.Risk Ağırlığı % 50 Olanlar	32.619	32.619
d.Risk Ağırlığı %100 Olanlar	121.042	98.705
e.Piyasa Riskine Maruz Tutar	16.118	16.118
SERMAYE YETERLİLİĞİ STANDART RASYOSU	25,04	14,28
RİSK AĞIRLIĞI %100 OLAN KALEMLER TOPLAMI	121.042	98.705
KREDİLER - Diğer Nakdi Krediler	93.156	70.819

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

Hesaplamalara özetle değinecek olursak, 22.337 milyon YTL %100 RAV’dan indirilerek dönem zararına eklenmekte dolayısıyla RAV toplamı 177.921 milyon YTL’den 155.584 milyon YTL’ye gerilemektedir. Öz kaynak tutarı ise

44.552 milyon YTL’den 22.215 milyon YTL tutarına düşerek SYR’nin 10,76 puan azalıp %14,28 düzeyinde gerçekleşmesine sebebiyet vermektedir.

Neticede; KOBİ kredilerinin önce %25’lik bölümünün, daha sonra ise tamamının teminatsız olması ve her iki durumda da kredilerin tümünün takibe aktarılması ihtimallerinin değerlendirildiği senaryo analizlerimizde, Türk bankacılık sektörü SYR’sinin en kötü ihtimalle dahi %14,28’e indiği görülmektedir. 2005 yılı Haziran ayı itibariyle %25,04 olarak hesaplanan SYR’nin, en kötü senaryo durumunda dahi mevcut mevzuatta %8 olarak belirlenmiş olan SYR’nin 6,28 puan üzerinde kaldığı anlaşılmaktadır. Diğer yandan hali hazırda KOBİ kredilerinin takibe dönüşüm oranlarının çok düşük seviyelerde gerçekleştiği dikkate alındığında, SYR’ne olan etkilerin de mevcut ekonomik koşullar içerisinde önemsiz düzeyde kalacağı düşünülmektedir.

Söz konusu veriler doğrultusunda, Türk bankacılık sektörünün KOBİ’lere kullandırdıkları kredilerin hacminin SYR’den bağımsız olarak gelişmesi beklenmektedir. 2001 yılında olumsuz etkilerini yoğun olarak hissettirmiş olan kriz ortamında dahi KOBİ kredilerinin takibe dönüşüm oranının %10 seviyesinde kalmış olduğu gerçeğinden hareketle, benzer bir ekonomik dalgalanmanın ileride yaşanması halinde, takibe dönüşecek KOBİ kredilerinden dolayı sektörün SYR’sinde yaşanacak olan düşüşün önemsiz sayılabilecek oranda kalacağı görüşü edinilmiştir. Dolayısıyla bankaların gelecekte de KOBİ’lere kredi vermeye devam edecekleri düşünülmektedir.

2.4. KOBİ Kredilerine İlişkin Oynaklığın Hesaplanması

Türk bankacılık sektörü tarafından kullanılan KOBİ kredilerine ilişkin olarak, Aralık 2000-Haziran 2005 dönemine ait 6 aylık dönemlerde gösterilen 10 veri üzerinden, anılan kredilerin oynaklığı hesaplanmaya çalışılmıştır. Söz konusu verilere ilişkin gözlem sayısının kısıtlı olması nedeniyle yapılan oynaklık hesaplamalarına ilişkin çıkan sonuçların ihtiyatlı olarak yorumlanması gerektiği çalışmada karşımıza çıkan en önemli çekince dir.

KOBİ kredilerine ilişkin olarak oynaklığın hesaplanmasında; Aralık 2000-Haziran 2005 dönemine ait 6 aylık dönemlerde gösterilen 10 veri üzerinden oluşturulan serilerle, öncelikle KOBİ kredilerinin nominal değerleri ile aynı döneme ilişkin toplam kredilerin nominal değerlerinin değişim katsayısı hesaplanmıştır. Daha sonra, kullanılan KOBİ kredilerinin önceki döneme göre yüzdesel olarak değişimi ile toplam kredilerin önceki döneme göre yüzdesel olarak değişiminin değişim katsayısı, ardından da takibe aktarılan KOBİ kredilerinin toplam KOBİ kredileri içerisindeki payı ile toplam krediler içerisindeki payına ilişkin değişim katsayısı hesaplanmıştır. Söz konusu katsayılar ilgili serilerin standart sapmalarının aritmetik ortalamalarına bölünmesi ile bulunmuştur.

KOBİ kredilerinin 6 aylık dönemler üzerinden Aralık 2000-Haziran 2005 dönemine ait nominal değerlerinin oynaklığı ile aynı dönemde kullanılan toplam kredilerin oynaklığı hesaplandığında KOBİ kredilerinin nominal değerlerinin oynaklığı %81, toplam kredilerin nominal değerlerinin oynaklığı %43 olarak hesaplanmıştır (Tablo 17). Bu anlamda, incelenen dönem içerisinde Türk bankacılık sektörü tarafından kullanılan KOBİ kredilerinin oynaklığı, toplam kredilerin oynaklığından daha yüksek gerçekleşmiştir.

Tablo 17: KOBİ Kredileri ile Toplam Kredilerin Nominal Değerlerinin Oynaklığı

	KOBİ Kredileri (Milyon YTL)	Toplam Krediler (Milyon YTL)
Aralık 2000	2.355	36.796
Haziran 2001	2.719	46.221
Aralık 2001	3.292	52.054
Haziran 2002	4.208	54.069
Aralık 2002	5.167	62.128
Haziran 2003	5.998	63.809
Aralık 2003	8.510	78.370
Haziran 2004	14.158	97.877
Aralık 2004	17.801	110.876
Haziran 2005	22.337	134.709
ARİTMETİK ORT (10 GÖZLEM)	8.654,34	73.690,89
STANDART SAPMA (10 GÖZLEM)	7.022,57	31.469,88
DEĞİŞİM KATSAYISI	0,81	0,43

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

İncelediğimiz dönem içerisinde, KOBİ kredilerinin oynaklığının, toplam kredilerin oynaklığından daha yüksek çıkması, aynı dönem içerisinde KOBİ

kredilerinin hacminin toplam kredilerden daha fazla artış göstermiş olmasından kaynaklanmıştır. Dolayısıyla hesaplamalar neticesinde ulaşılan sonuç beklenen şekilde gerçekleşmiştir.

Diğer yandan, ekonomik krizin etkilerinin en yoğun olarak yaşandığı Aralık 2000-Haziran 2005 dışındaki tüm dönemlerde, KOBİ kredilerinin önceki döneme göre yüzdesel değişiminin oynaklık değerleri, toplam kredilerin oynaklık değerlerinden daha yüksek hesaplanmıştır. Önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere, yalnızca bahse konu dönemde toplam kredilerin hacminde, KOBİ kredilerinin hacminden daha yüksek bir oranda artış gerçekleşmiştir. Söz konusu artış oranlarındaki fark az da olsa, neticede KOBİ kredileri kriz döneminde toplam kredilerden daha az oranda yükselmiştir, oynaklık katsayısı da bu yüzden daha düşük gerçekleşmiştir.

Dolayısıyla incelediğimiz süreçte, kriz koşullarının hüküm sürdüğü dönem dışarıda bırakıldığında, ekonominin yükselen bir trend içerisine girdiği dönemde, KOBİ kredilerinin söz konusu makro olumlu koşullardan toplam kredilere göre daha fazla etkilenecek her bir dönem itibarıyla daha yüksek bir oynaklık gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 18: KOBİ Kredileri İle Toplam Kredilerin Bir Önceki Döneme Göre % Değişiminin Oynaklığı

	KOBİ Kredileri	Toplam Krediler
Aralık 2000	0,00	0,00
Haziran 2001	15,45	25,62
Aralık 2001	21,09	12,62
Haziran 2002	27,82	3,87
Aralık 2002	22,79	14,90
Haziran 2003	16,09	2,71
Aralık 2003	41,87	22,82
Haziran 2004	66,38	24,89
Aralık 2004	25,73	13,28
Haziran 2005	25,48	21,50
ARİTMETİK ORT (9 GÖZLEM)	29,19	15,80
STANDART SAPMA (9 GÖZLEM)	15,96	8,60
DEĞİŞİM KATSAYISI	0,55	0,54

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

İncelenen döneme ait olarak, Türk bankacılık sektörü tarafından kullanılan KOBİ kredilerinin bir önceki döneme göre yüzdesel değişiminin oynaklığı ile toplam kredilerin bir önceki döneme göre yüzdesel değişiminin oynaklığı hesaplandığında, KOBİ kredilerinin oynaklık katsayısı %55, toplam kredilerin oynaklık katsayısı ise %54 olarak hesaplanmıştır. Diğer bir deyişle, incelenen dönemde KOBİ kredilerinin bir önceki döneme göre yüzdesel değişiminin oynaklığı daha yüksektir.

Diğer taraftan takibe aktarılan KOBİ kredilerinin toplam KOBİ kredileri içerisindeki payı ile takibe aktarılan KOBİ kredilerinin toplam krediler içerisindeki payına ilişkin değişim katsayısı hesaplandığında; takibe aktarılan KOBİ kredilerinin KOBİ kredileri içerisindeki payının oynaklığı %44, takibe aktarılan KOBİ kredilerinin toplam krediler içerisindeki payının oynaklığı ise %16 olarak bulunmuştur. Bu anlamda, takibe aktarılan KOBİ kredilerinin, KOBİ kredileri içerisindeki payının oynaklığı toplam krediler içerisindeki payına göre daha yüksek olarak hesaplanmıştır.

İncelediğimiz dönem içerisinde KOBİ kredilerinin hacminin, toplam kredilere göre daha fazla artmış olmasının doğal sonucu olarak, takibe dönüşen KOBİ kredilerinin aldığı pay KOBİ kredileri içerisinde de toplam kredilere kıyasla artan oranlarda azalmıştır. Bu yüzden takibe dönüşen KOBİ kredilerinin, KOBİ kredileri içerisindeki payının oynaklığı daha yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. İlerleyen dönemlerde de KOBİ kredilerinin, toplam kredilere kıyasla daha fazla artacağı beklentisinden hareketle, KOBİ kredilerinin performanslarının ölçümünde, takibe dönüşen KOBİ kredilerinin, toplam KOBİ kredileri içerisindeki payının dikkate alınması daha anlamlı olacaktır. Nitekim, takibe dönüşen KOBİ kredilerinin, KOBİ kredileri içerisindeki payının azalmaya devam ettiği 2004 ve 2005 yıllarında, toplam krediler içerisindeki payının aynı seviyede kaldığı veya artmış olduğu görülmektedir (Tablo 19).

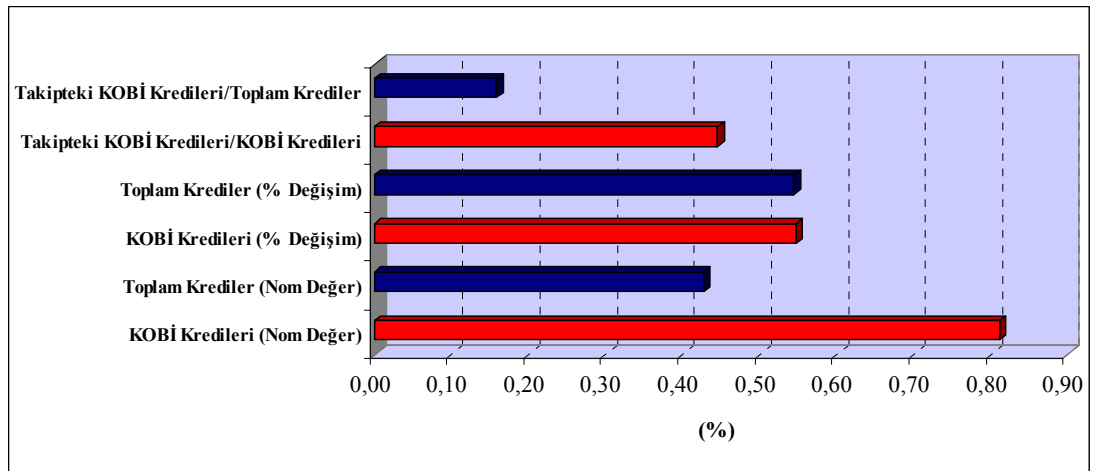
Tablo 19: Takibe Aktarılan KOBİ kredilerinin KOBİ Kredileri ve Toplam Krediler İçerisindeki Payının Oynaklığı

	Takibe Dönüşen KOBİ Kredileri/ KOBİ Kredileri	Takibe Dönüşen KOBİ Kredileri/ Toplam Krediler
Aralık 2000	9,52	0,61
Haziran 2001	9,21	0,54
Aralık 2001	10,45	0,66
Haziran 2002	8,74	0,68
Aralık 2002	7,37	0,61
Haziran 2003	7,02	0,66
Aralık 2003	5,32	0,58
Haziran 2004	3,14	0,45
Aralık 2004	2,78	0,45
Haziran 2005	2,77	0,46
ARİTMETİK ORT (10 GÖZLEM)	6,63	0,57
STANDART SAPMA (10 GÖZLEM)	2,95	0,09
DEĞİŞİM KATSAYISI	0,44	0,16

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

Önceki bölümlerde de ifade edildiği üzere; 2001 yıl sonu itibariyle Türkiye’de kullanılan KOBİ kredileri 2.355 milyar YTL iken 2005 yılı Haziran ayı itibariyle 22.337 milyar YTL düzeyine ulaşmış, KOBİ kredilerinin toplam kredilere oranı 2001 yılı sonunda %6,4 iken 2005 yılı ilk yarısında %16,6’ya yükselmiş, KOBİ kredilerinin toplam kredilerden aldığı payda artış yaşanmış, takipteki KOBİ kredileri 2000 yılı Aralık ayı itibariyle 224 milyar YTL iken 2005 yılı Haziran ayında 618 milyar YTL olarak gerçekleşmiş, KOBİ kredilerinin takibe dönüşüm oranı 2000 yılı sonu itibariyle %9,5 iken 2005 yılı Haziran ayı itibariyle %2,8’e gerilemiştir (Grafik 6).

Grafik 6: KOBİ Kredileri İle Toplam Kredilerin Oynaklığı

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

Bu verilerden yola çıkılarak yapılan hesaplamalara istinaden KOBİ’lerin bankalar kanalıyla kullandığı krediler artarken bankaların kullandığı toplam kredilerde de artış yaşanmış ancak KOBİ kredilerindeki oynaklık toplam kredilere göre daha yüksek düzeyde seyretmiştir.

SONUÇ

Türkiye’de 2001 yılında yaşanan krizin etkilerinin azalmasının ardından KOBİ bankacılığına hızla yoğunlaşan bankalar, pazardan aldıkları payı artırmak için daha uzun vadeli, düşük maliyetli, uygun ödeme koşullarına sahip, farklı sektörlerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek seçenekleri içeren avantajlı kredi paketleri sunmaya başlamışlardır. Makro ekonomideki olumlu gelişmeler, enflasyon ve reel faiz oranlarının gerilemesi söz konusu değişim sürecini hızlandıran faktörler olmuştur. Neticede bankacılık sektöründe karlılık azalmaya başlamış, bankalar reel faiz getirileri azalan devlet iç borçlanma senetlerinin aktiflerindeki payını azaltmışlar, plasman imkanlarını artırmak için de potansiyel kredi müşterileri olan KOBİ’lere daha fazla kaynak aktarmaya başlamışlardır. Piyasa faizlerinin düşmesine paralel olarak kredi faiz oranlarının da gerilemesiyle birlikte, kredi miktarlarının da artırılması kaçınılmaz olmuş ve neticede KOBİ kredilerinin hacmi hızlı bir şekilde artmıştır.

Çalışmamızda gerçekleştirdiğimiz analizler neticesinde de bahse konu değişim sürecini açıklar nitelikte çıkarımlara ulaşılmıştır. Nitekim, kriz döneminde Türk bankacılık sektöründe kullanılan toplam kredilerin, banka aktifleri ve toplam mevduat içerisindeki payı azalmış, bankalar reel sektöre kredi vermekten imtina ederek, yüksek faizli devlet iç borçlanma senetlerine yönelmeyi tercih etmişlerdir. Krizin etkilerinin azalmaya başladığı özellikle 2003 yılından itibaren ise yeniden reel sektöre yönelerek daha fazla kaynak aktarmaya başlamışlardır. İncelediğimiz dönem itibariyle; KOBİ kredilerinin toplam krediler içerisindeki payı kriz döneminde göz ardı edilebilecek düzeyde azalmasına rağmen, istikrarlı döneme geçişte artan oranlarda yükselmiştir. Nitekim, 2000 yılı Aralık ayı ile 2005 yılı Haziran ayı arasında KOBİ kredilerinin hacmi, toplam kredilerin nominal bazda yaklaşık 3 katı daha fazla artmıştır.

Türk bankacılık sektörü tarafından kullanılan KOBİ kredileri artan bir seyir izlerken anılan kredilerin takibe dönüşüm oranında azalma gerçekleşmiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak, bankaların söz konusu krediler için ayırdıkları

karşılıkların, KOBİ kredileri içerisindeki payı da yıllar itibariyle azalmıştır. Önümüzdeki yıllarda da KOBİ kredilerinin artış trendinin sürmesiyle birlikte, takibe aktarılma oranlarının da azalacağı beklenmektedir.

KOBİ kredilerinin 2005 yılı Haziran ayı itibariyle tamamının teminatsız olarak takibe dönüşmesi durumunda, SYR’nin ne şekilde etkileneceğine ilişkin kurgulanan ve en kötü ihtimalin gerçekleştiği varsayılan senaryoda dahi, SYR mevcut yasal düzenlemelerin öngördüğü %8’lik oranın üzerinde kalmaktadır. Diğer yandan, KOBİ kredilerinin takibe dönüşme oranının çok düşük seviyelerde gerçekleşmesi, ayrıca takibe dönüşen kredilerin, alınmış olan teminatlar ve diğer unsurlar da dikkate alındığında tamamının zarar yazılma ihtimalinin de düşük olduğu hususları da dikkate alındığında, KOBİ kredilerinin ileriki dönemlerdeki gelişiminin SYR’den bağımsız bir şekilde devam edeceği beklenmektedir.

Bununla beraber, 2000 yılı ile 2005 yılı arasındaki dönem içerisinde Türk bankacılık sektörü tarafından kullanılan KOBİ kredilerinin oynaklığı, toplam kredilerin oynaklığından daha yüksek bir seviyede gerçekleşmiştir. KOBİ kredilerinin oynaklık değerlerinin daha yüksek çıkması, nominal bazda artış oranlarının toplam kredilerden daha yüksek düzeylerde gerçekleşmesi neticesinde beklenen bir sonuç olmuştur. KOBİ kredilerinin makro ekonomideki olumlu gelişmelerden, toplam kredilere kıyasla daha fazla etkilendiği anlaşılmaktadır. Aynı şekilde takibe dönüşen KOBİ kredilerinin, KOBİ kredileri içerisindeki payının oynaklık değeri de, toplam krediler içerisindeki payının oynaklık değerinden daha yüksektir. Dolayısıyla ileriki dönemlerde de KOBİ kredilerinin, toplam krediler içerisindeki payının artacağı beklentisi dikkate alındığında, söz konusu portföyün başarısının ölçülmesinde, takibe dönüşen KOBİ kredilerinin, KOBİ kredileri içerisindeki payının izlediği seyrin dikkate alınması daha anlamlı olacaktır.

Türkiye’de 2008 yılının Ocak ayından itibaren bankalar tarafından uygulanmak üzere yürürlüğe girmesi beklenen Basel-II kurallarının, bankacılıkta kredilendirme faaliyetlerinde değişim yaratması beklenmekte; dolayısıyla Basel-II ile gelmesi beklenen değişime KOBİ’lerin ayak uydurması gerekmektedir. Diğer

yandan, KOBİ’lerin bankalardan kullandığı kredilerin toplam hacmi, özellikle, faaliyet gösterdikleri ekonominin makro koşullarına, bankaların kaynak bulmadaki maliyetlerine söz konusu hacmin ne derecede ve nasıl yansıtılacağına bağlıdır. Aynı şekilde, KOBİ’lerin bakış açısıyla, KOBİ’lerin bankalardan kullandıkları kredilerin kendileri için ortalama maliyeti de faiz marjlarına, bankaların fonlama maliyetlerine ve Basel-II uygulamasıyla beraber önem kazanacak olan operasyonel maliyetlere sıkı sıkıya bağlı olacaktır. Bu durum ise, KOBİ’lerin bankalarca ve aynı zamanda bankaların KOBİ’lerce algılanmasında ortaya çıkan rekabet ortamını yoğunlaştırabilecektir. Basel-II’ye bağlı olarak KOBİ kredilerinin gerek toplulaştırılmış gerekse münferit olarak değerlendirilmesi sonucu, rekabetin yoğunlaşması neticesinde, bu kredilerin hacminde ve/veya fiyatında oluşabilecek en önemli etki; risk primlerinin artması ve kredi faiz oranlarının işlemlerin risk seviyelerine bağlı olarak farklılaşması olacaktır.

KOBİ’lere verecekleri krediler sonucu, kredi risklerinde çeşitlendirmeye gidebilecek olan bankalar, daha düşük tutarlarda ama aynı zamanda daha fazla sayıda kredi verebilecekler; ancak büyük şirketlere verecekleri kredilere oranla daha yüksek operasyonel maliyetlere katlanacaklardır. Bankaların kimi maliyet kalemlerinde artış beklenmesinin yanı sıra, bankacılık sektörünün toplam fonlama miktarı ve bunun içerisinde kredilerin payı, bankacılık sektörünün bilanço büyütme kapasitesi ve değişik yatırım sahalarının değişik kar marjlarıyla ilgilidir. Kar marjlarının değişken olduğu ve daraldığı bu durumda, KOBİ kredilerinin bankalar açısından kar arz eden bir plasman sahası olarak görülmesi de tabidir.

Öte yandan, sahip olacakları kredi sepetinde, çok çeşitli kredi derecesine sahip KOBİ’lerin çok çeşitli seviyelerdeki maliyetlerinin mevcut olması sebebiyle bankalar, KOBİ kredisi portföylerindeki düşük risklilik seviyesinden ve sermaye yükümlülüğü avantajlarından da faydalanabileceklerdir. Tüm bu avantajlardan faydalanabilmeleri için de bankaların, KOBİ’lere yönelik politikalarının temel hedefleri KOBİ’lerin verimliliğinin, katma değer içerisindeki paylarının ve uluslararası rekabet güçlerinin artırılması olacaktır. Bu bağlamda KOBİ’lerin;

1. Yürürlüğe girecek kredi derecelendirme sistemlerini özümsemeleri,
2. Kurumsal yönetim ilkelerine uyum sağlamaları,
3. Gerek mevcut düzenlemeler gerekse 2008 yılında yürürlüğe girecek olan Basel-II uygulamalarına ilişkin verileri en etkin ve doğru bir biçimde temin etmeleri,
4. Rekabet güçlerinin artırılması için nitelikli işgücü ve teknoloji alanında eğitime ağırlık vermeleri,
5. Emek yoğun üretimden bilgi yoğun üretime geçişte özellikle elektronik ticarete ayak uydurmaları,
6. Raporlama standartlarındaki sorunları gidererek kayıt dışı çalışmamaları gerekmektedir.

Sonuç olarak, bankacılık sektörünün KOBİ’lere kullandığı kredilerdeki hızlı artış, makroekonomik koşulların iyileşmesinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu trendin önümüzdeki dönemde de süreceği beklentisi içerisinde, bankalar KOBİ kredilerine daha da fazla yönelecek ve KOBİ kredilerinin toplam krediler içerisindeki payı yükselmeye devam edecektir.

ÖZET

Ülke ekonomileri içerisinde en önemli yapı taşı olarak yerini almış olan Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ), yaşadıkları sermaye yetersizliği sorunlarının yanı sıra, özellikle orta ve uzun vadeli finansman kaynaklarından faydalanmak konusunda ciddi boyutlarda problemlerle karşı karşıya kalmış durumdadırlar. Ekonomik ve sosyal yaşama olan katkıları ve işsizlik sorununa olan çözümleri yadsınamayacak boyutlarda olan KOBİ’lerin, sık sık ekonomik kriz yaşayan Türkiye için taşıdığı önem oldukça fazladır. Üst düzeyde rekabetin ve hızlı değişimin yoğun bir biçimde yaşandığı günümüzde, KOBİ’lerin teknolojik yeniliklere süratle uyum sağlamalarını kolaylaştırmak, sabit sermaye yapılarını geliştirmek, rekabet güçlerini yükseltmek, ekonomiye olan katkı ve etkinliklerini artırmak amacıyla, finansal yapılarının güçlendirilerek, mali sorunlarının aşılması ve finansman kaynaklarına ulaşma olanaklarının iyileştirilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada temel olarak Türkiye’deki KOBİ’ler ve en önemli dış finansman kaynakları olan banka kredilerinin gelişimi ele alınmıştır. Bu çerçevede Türkiye’de KOBİ’lere yönelik olarak ticari kredi kullandıran bankaların toplulaştırılmış rakamları ve KOBİ kredilerinin etkileşim içerisinde olduğu parametrelere ilişkin değerler analiz edilmiştir. Bununla birlikte Basel-II uzlaşısının KOBİ kredilerine ilişkin hükümlerine değinilmiş, Basel-II’nin KOBİ kredilerine muhtemel etkileri incelenmiştir.

Neticede ise; KOBİ kredilerinin, 2000 yılından 2005 yılının sonuna kadar geçen süre zarfında Türk bankacılık sektöründe kullanılan toplam krediler içerisindeki payının ve toplam mevduatın dönüşüm oranının arttığı, KOBİ kredilerinin artış hızının, toplam kredilerin artış hızından oldukça fazla bir oranda gerçekleştiği, söz konusu gelişmeler yaşanırken, KOBİ kredilerinin takibe aktarılma oranlarının azaldığı, diğer yandan anılan dönem içerisinde KOBİ kredilerinin oynaklığının, toplam kredilerin oynaklığından daha yüksek düzeyde gerçekleştiği

saptanmıştır. Diğer yandan özellikle mikro ve küçük ölçekli işletmelerin Türkiye’deki finansman kaynaklarından halen yeterince faydalanamadıkları anlaşılmıştır.

Bankaların Basel-II kurallarını kredi kullandırma faaliyetlerinde uygulamaya başlamalarının ardından, KOBİ kredilerinin durumu değerlendirildiğinde, KOBİ’lerin genel olarak, SY’de gerek mevcut duruma göre gerek büyük ölçekli şirketlere göre daha avantajlı bir konuma kavuşacakları düşünülmektedir. İD yaklaşımlarında da büyük ölçekli şirketlere göre avantajlı konumda bulunmakla birlikte beraber, mevcut mevzuata kıyasla tabi olacakları sermaye yükümlülükleri, derecelendirme notlarına bağlı olacağından, daha düşük veya daha yüksek olabilecek, kredi kullanma maliyetleri de daha düşük veya daha fazla olabilecektir.

SUMMARY

“Small and Medium Size Enterprise (SME)”, that placed itself as the most significant “main stone” in economies, has faced with serious perils regarding not only its current capital inadequacy but also its insufficient use of medium and long-term financial resources. SME has such significance for Turkey, which lives through economic crises frequently, that it contributes to economic and social life and provides solutions to unemployment issue. In today’s world, whereby we densely experience high levels of competition, rapid evolution, it is essential to make it easier for SME to adapt itself rapidly to technological innovations, to enhance its capital structure, to increase its competitive forces, to further its facilities and contribution to the economy by improving its financial structures, so that they can get over financial problems and foster its opportunities by which it can reach financial resources.

This paper, mainly delved upon SME in Turkey and the development of its most important external financial resource, bank credits. In this perspective, generated numbers of those banks that provided SME with commercial credits and values related with the parameters that have interacted with SME’ credits have been explicated by an analysis. Meanwhile, doctrines of Basel-II Accord related to SME’s credits have been mentioned and studied as regards to possible effects on SME’ credits.

Eventually, it has been determined that the share of credits of SME in the total monetary credit system of Turkish banking sector and the turn-over rate of deposits increased; that the rate of increase in SME’s credits has realized at a higher level than that of total monetary credits. Furthermore, as these improvements have been experienced, it has been again pointed that the rate of channeling SME’s credits into “bad credits” has declined and that the level of mobility of SME’s credits has realized at a higher level than that of total monetary credits. On the other hand, it has been reckoned that especially micro-level small-size enterprises have not fully made use of financial resources yet. It is being thought that after Banks start implementing the ruling of Basel-II Accord in their crediting projects, when the stance of SME’s

credits are to be evaluated, SME generally would be in a more advantageous situation relatively to big-size firms and regarding the current situation if “Standard Approach” is taken into consideration. In “Internal Rating Approach”, it would again be in a more advantageous situation relatively to big-size firms; but because its capital liabilities, indexed to rating system, would be lower or higher, their costs of credit usage would be lower or higher.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Bulmuş, İsmail, Oktay, Ertan, Törüner, Mete, **Küçük Sanayi İşletmelerinin Konumu, Önemi ve At'a Girerken Karşılaşılabilecek Sorunlar ile Çözüm Yolları**, Ankara, MPM Yayınları, 1990.
- Canan, Çetin, **Yeniden Yapılandırma, Girişimcilik, KOBİ’ler ve Bunların Özendirilmesi**, İstanbul, Der Yayınları, 1996.
- Demirci, Kemal, Aydemir, Muzaffer, **İşletmelerin Küreselleşme Stratejileri ve KOBİ Örneğinde Bir Uygulama**, Ankara, Gazi Yayınevi, 2006.
- **Ekonomik Durum Tespiti Anket Sonuçları**, İSO, 2005.
- İraz, Rifat, **Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında Girişimcilik ve KOBİ’ler**, Çizgi Yayınevi, 2005.
- Karacan, Ali İhsan, **Bankacılık ve Kriz**, Tütünbank Yayınları, 1999.
- Müftüoğlu, Tamer, **Türkiye’de KOBİ’ler**, Turhan Kitabevi, 1998.
- Müslümov, Alövsat, **21.Yüzyılda Türkiye’de KOBİ’ler: Sorunlar Fırsatlar ve Çözüm Önerileri**, İstanbul, Literatür Yayınları, 2002.
- Uğur, Arif, **KOBİ’ler İçin Alternatif Finansman Yöntemleri**, Ankara, Sinemis Yayınları, 2006.
- Uluatam, Özhan, **Makro İktisat**, Savaş Yayınları, 1993.

MAKALELER

- Akkaya, Göktuğ Cenk, İçerli, M. Yılmaz, KOBİ’lerin Finansal Problemlerinin Çözümünde Risk Sermayesi Finansman Modeli, **2001**.
- Babuşçu, Şenol, “Risk Yönetimi ve Basel-II’nin KOBİ’lere Etkileri”, **TBB Basel-II Yönlendirme Çalışması**, 2004.
- Babuşçu, Şenol, **Banka Şube Çalışanları İçin Basel-II Düzenlemeleri Çerçevesinde Risk Yönetimi**, 2006.
- Erkumay, M. Aslı, “KOBİ’lerin Sermaye Piyasası Olanaklarından Faydalanması”, **SPK Yeterlik Etüdü**, 2000.
- Kaya, Yasemin Türker, Yayla, Münür, “Basel-II Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci”, **Çalışma Raporu**, BDDK, 2005.
- KOBİ’lere Sağlanan Destekler ve Krediler, panel, 2006.
- KOBİ’ler ve Halka Açılma, KOBİ’lere Yönelik Teşkilatlanmış Piyasa (KOBİ Piyasası) Oluşturulması Çalışmaları, **SPK**.
- **Risk Yönetimi ve Basel-II’nin KOBİ Kredilerine Etkileri**, BCBS, TBB, 2004.
- Taner, Behiye Selin, “Bankalar KOBİ’lerle Barışıyor”, **KOBİ Girişim**, 2005.
- Türk Sermaye Piyasasında Son Gelişmeler ve Sermaye Hareketleri Konulu Sunum, İTO, 2006.

DİĞER

- **10 Soruda Yeni Basel Uzlaşısı**, BDDK, 2005.
- 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, 2005.
- Akay, Diyar, Dağdeviren, Haliloğlu, Kurt, Mustafa Et al, **Türkiye’de KOBİ’ler İçin Eğitim Hizmetleri Pazarı**, Ankara, KOSGEB, 2003.
- Akgemci, Tahir, **KOBİ’lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler**, 2001.
- “Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik”, **Resmi Gazete**, sayı:24448, 2001.
- “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik”, **Resmi Gazete**, sayı:24657, 2002.
- **Basel-II’ye Geçiş İlişkin Yol Haritası**, Ankara, BDDK, 2005.
- **Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu**, Ankara, BDDK, 2005.
- **High-Level Principles For The Cross-Border Implementation of The New Accord**, Basel Committee for Banking Supervision, 2003.
- **Implementation of Basel II, Practical Considerations**, Basel Committee for Banking Supervision, 2004.
- **Intentional Convergence of Capital Measurement and Capital Standarts**, Basel Committee for Banking Supervision, 2004.
- **KOBİ Nedir**, <http://www.kobitek.com/makale.php?id=70>, 2005.
- **KOBİ’ler için Basel-II Uzlaşısı Konferansı Dokümanları**, www.sme-basel2.com, 2005.
- **KOBİ’ler ve Halka Açılma**, <http://www.spk.gov.tr/kobi/>, 2006.
- **KOBİ’lere Yönelik Teşkilatlanmış Piyasa Oluşturulması Çalışmaları**, <http://www.spk.gov.tr/kobi/>, 2006.
- **KOSGEB Saha Araştırma Çalışması Ön Değerlendirme Raporu**, KOSGEB, 2004.

- **Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında 9617 Sayılı Yönetmelik**, 2005.
- **Risk Yönetimi ve Basel-II’nin KOBİ’lere Etkileri**, TBB, 2004.
- Türkan, Ercan, **Türk Ekonomisinde Makro Kredi Kanalı, Ölçek ve Kalite Açısından Bir Değerlendirme**, 2004.
- Yılmaz, Figen, **Türkiye’de Küçük ve Orta Boy İşletmeler**, 2004.
- Yüksel, Ayhan, **Basel-II’nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri**, BDDK, 2005.
- http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/index_en.htm.
- https://www.isbank.com.tr/dosya/ekon-tr_kobiler2004.pdf
- <http://www2.tcmb.gov.tr/sector/2005/index.htm>
- www.bddk.org.tr
- www.bis.org
- www.dpt.gov.tr
- www.ecb.org
- www.kgf.com.tr
- www.kobi-efor.com.tr
- www.kobifinans.com.tr
- www.kobinet.org
- www.tbb.org.tr
- www.tcmb.org.tr
- www.treasury.gov.tr
- www.tuik.gov.tr